

Üç yıl sonra, Lord Salisbury yerine hariciye nezaretine Lord Rosebery'in gelmesini fırsat sayan piyesin yazarı de Bornei başka bir Londra tiyatrosuyla anlaşarak eserini sahneletme yolunu aramış, fakat yine Osmanlı Sefaretinin müdahalesiyle karşılaşmış emeline erememiştir.

Yıl 1900. Paris'te bir tiyatrodaki "Muhammedin cenneti" isimli bir piyes oynanmak istenmiş, Paris Sefaretimizin müdahalesiyle piyesin ismi değiştirilmiş, islâmiyete karşı, talmih sayılabilecek hususlarda eserden çıkarılmıştır.

1893 de Roma'da "2.Mehmed" isimli bir piyesin oynanacağı haber alınmış, İtalyan Hariciyesine yapılan müracaatla eserde, gerek Fatih Sultan Mehmed'in şahsı, gerekse islâmiyeti küçültücü bir husus varsa, piyesin oynanmasının yasaklanacağı teminatı alınmıştır.

Bu arz ettiğim hususlara ait, dışişleri bakanlığı arşivlerindeki belgeleri takdim etmeden evvel, şu hususu hatırlatmak isterim. Malûm olduğu üzere, Dışişleri Bakanlığı "Reis-ül Küttab"lık ismi altında faaliyet gösterirken, 1836 da "Umur-u Hariciye Nezareti"ne çevrilmiş ve bu tarihten itibaren, 1914'e kadar, nezaretle sefaretleri arasındaki bütün muhaberat Fransızca olarak cereyan etmiştir (*). Bu itibarla konumuzla ilgili sunacağım bütün belgelerin asılları Fransızcadır. Burada bunları Türkçeye tercüme ederek verirken, belge hüviyetlerini de korumak gayesiyle, asılları olan Fransızcalarını da sunmayı uygun buldum.

Sultan Abdülhamid'in oynatılmasını yasaklattığı piyese ait ilk belge, Dahiliye Nezaretinin, Hariciye Nezaretine yazdığı ikaz tezkeresidir. Bu yazı Dahiliye Nezaretinden geldiği için Türkçedir:

Dahiliye Nezaret-i Celilesinden. ~~11728~~
Fi 28 zilkāde sene 305 ve fi 25 temmuz sene 304
~~200~~ tarihiyle Hariciye Nezareti Celi-
lesinā mevrud tezkerenin suretidir.

Devletlû Efendüm Hazretleri

«~~Индепенданс~~» "Indépendance Belge" gazetesinin bu hafta gelen nüshaların birinde münderic olduğu üzere islâmiyet aleyhinde tertib edilmiş bir tiyatro risalesinin Pariste vaki Comédie Française nam tiyatroda oynattırılacağı anlaşıl原因 olarak bilcümle müslimince sui Desiri mücib olacak olan böyle bir oyunun icrasına Fransa Devleti tarafından ~~huy~~-u rıza gösterilmeyeceği bedihi bulunduğundan Sefaret-i Seniye vasıtasıyla bu bapta Devlet-i Müşarrefüleyha Hariciye Nezaretine tebligat-ı lâzime ifası esbabının istihsali Matbuat İdaresinden ba müzekkere ifade kılınmış olmakla icabının müsaraaten icrasına himem-i aliye-i düsturîleri derkâr buyrulmak babında ~~emr~~ ferman ~~emr - ü~~ Hazret-i min leh-ül emrindir(1).

Hariciye Nezareti tezkerayı alınca, aynı gün, konuyu telgrafla Paris Sefaretine intikâl ettirmiştir:

1 / Said Paşadan Esad Paşaya ^{> / < Aquesto} ya ~~telgra~~ telgraf (7 Nisan 1888)
Gazeteler Mr. de Bornier'in "Muhammed" isimli bir eserinin
Comédie Français'de sahneye konulmaya hazırlandığını bildirmektedir.

Bu eser islâmiyet alehtarı bir düşünceyle yazılmış olduğundan menolunması için gerekli teşebbüste bulunmanız ricasıyla(2)-

F 2

Paris Sefiri Esad Paşa, hemen ertesi günü telgrafla cevap vermiştir:

Esad Paşadan Said Paşa'ya, Telgraf. Paris 9 Ağustos 1888. 116 sayılı telgraf alınmıştır.

Nezdânde gerekli teşebbüslerde bulunduğum Hariciye Nazırı konuyu kabine arkadaşı Maarif Nazırı ile görüşmek vaadinde bulunmuş ise de, ^{Ekselansları} ~~Hariciye Nazırı~~, piyesin oynanmasının ~~memur~~ yasaklanmasının mümkün olabileceğini sanmadığını belirtmiştir.

Nazırdan alacağı ^m kesin cevabı ^{Zat-ı Devletlerine} ~~Hariciye Nazırına~~ telgrafla arz

→ edeceğim (3).

F 3

İSTANBUL HARİCİYE NAZIRI SAİD PAŞA'YA

Esad Paşa, altı gün sonra, Said Paşa'ya Fransız Hariciye Nazırından aldığı cevabı tellemmiştir:

Esad Paşa'dan Said Paşa'ya telgraf. Paris 18 Ağustos 1888. 148 sayılı telgrafıma ektir.

Hariciye Nazırı, Maarif Nazırına ^m ^{ny} Bonier ile temas ettiğini, piyeste bazı değişiklikler yapmak vaadini aldığını ve eserin bu yıl oynanmayacağını söylediğini bildirmiştir(4).

F 4

Aradan bir yıl yedi ay geçmiştir. 1890 Martındayız. Komedi Fransez piyesi programına almış ve provalarına başlatmıştır. Bu müddet zarfında Sultan Abdülhamid'in, bizzat, ~~Fransız Sefiri~~ Fransız Sefiri ile meseleyi görüştüğüⁿⁱ ve ~~oynatılmasının yasaklanması~~ piyesin oynatılmasının yasaklanması hususunda ısrar ettiğini, Fransız Sefirinin de, Hünkâr'ın arzusunun yerine getirildiğini ve piyesin hükümet kararı ile, yalnız Komedi Fransez de değil, bütün Fransız tiyatrolarında sahnelenmesinin yasaklandığını ~~bildiren~~, Hariciye Nazırı Said Paşa'ya yazdığı özel mektuptan anlıyoruz:

22 Mart 1890 Cumartesi akşamı tarihini taşıyan mektupta, Fransız Sefiri, şunları yazmaktadır:

« ~~Benim~~ ~~Fransız Sefiri~~ Muhterem Nazır Hazretleri:
Hünkâr Hazretlerinin, Pariste pek yakında oynanmasına başlanacak olan Mr. de Bornier'in "Muhammed" isimli dramının men edilmesi hususunda girişimlerde bulunmam için, nezdinde vaki müteaddid müracaatlarının isafı hususunda, hükümete ikazlarda bulunmuştum. Şu anda aldığım bir telgrafda, hükümetin bu sabahki ~~toplantısında~~ toplantısında, bu piyesin, bütün Fransız tiyatrolarında oynatılmasının yasaklanması kararını aldığı bildirilmektedir. Müdahalemin müspet neticesinin, vakit kaybedilmeden, Hünkâr Hazretlerine iblağ edilmesini bilhassa istirham ederken, bu haberin kendilerinin yüce katlarına ulaştırılması hususunda, siz Ekselanslarından daha uygun bir mütevaazı^{551t} olamayacağı kanaatimi arz ederim. ~~ve~~

« Hükümetimin, ~~bu kararın~~ Hünkâr Hazretlerinin, şahsen izhar buyurmuş oldukları isteklerini yerine getirmekle, Devlet-i Aliye ile en kalbî münasebatını idame ettirmek arzusunun beslediğini, Sultan Hazretlerinin takdir buyuracaklarından eminim.

«İhtiramlarımın kabulü..... E. Montebello(5)

Yüzyıllar boyunca, müslümanları ve bilhassa biz Türkleri daima koyu bir taassubun esiri acayip mahlûklar halinde göstermeyi vazife edinmiş, batının ^{im} ilim adamı, yazarı ve gazetecisi geçinen insanı, pek çoktur. Bunlar kendi aralarında yaşayan ve kara taassublarını islâm düşmanlığı halinde açığa vuran gerçek mütaasıpları görmezler..

Roma Sefiri Ziya Beyin tercümesini yolladığı bu gazete makalesi, bu çeşit çirkinliklerin bariz örneklerinden biri olduğu kadar, Fransız Hükümetinin kararına karşı ^{bu cinsel insanların} ne derece menfi tavır aldıklarını da göstermektedir.

Said
Roma Sefiri Ziya Bey'den Hariciye Nazırı ~~Ziya~~ Paşa'ya.
~~Mahmut~~ Devleti Roma, 18 Nisan 1890.
Nazır Hazretleri
Zat-ı Devletlerine
~~Paşalarına~~, ilişik olarak "Capitan Fracassa" gazetesinde Henri de Bornier'in piyesi hakkında yayınlanan bir makale ile "Le Moniteur de Rome" gazetesinde ~~çıkam~~ bir haberin tercümelerini takdim ediyorum.

15 Nisan 1890 tarihli, Roma Gazetesi, Capitan Fracassa'dan alınmıştır.

« Edebi yorum : Muhammed.

"İçinde yaşadığımız devirde, edebi bir eser, nerede ise siyasî bir hadise olmak garabetini göstermekte ve sanki tarafsız, tabii, artistik bir telekki karşısında bulunulmayıp ta bir namussuzluk, siyasî bir şarlatanlık teşebbüsü ^{nde} ~~de~~ bulunuluyormuş gibi, şaşılacak bir davranış içine girilmektedir. Halbuki Mr. de Bornier'in manzum dramı ^{ve sairane bir} ~~ahane~~ ~~eser~~ olduğu halde - bugünlerde, siyasî mahafilde bir sarsıntı vücuda getirdi ve sefaretler, sanki, millî menfaatler söz konusu imiş gibi, notalar teati ettiler. Bu dramın sahneleneceği haberi üzerine, Sultan, kendisine, bir Rus filusunun Boğaziçine doğru hareket halinde bulunduğu bildirilmiş gibi, heyecana kapıldı, İmparator Vilhelm de olayla ilgilenmiş görüldü. Büyük bir İmparatorluğun ~~ve~~ karşı gelme-

^{bir}
sine ve Hükümdarın vetosuna sebep olan drama, şairin neler koymuş olabileceğini öğrenmek merak olunacak bir husustur.

"Le Correspondant" gazetesi Mr. de Bornier'in piyesini yayınlamakla, bize, eseri tanıtmış oldu ve böylece bu kasidenin sahnelenmesinin yasaklanmasına yol açan siyasî itirazların mahiyeti hakkında, bilerek, bir hüküm verebilmemize imkân sağladı.

"Kesinlikle söylendiğine göre, Osmanlı Sefiri, Fransa Hariciye Nazırına, Sultan namına, itirazlarını bildirmek üzere müracaat ettiği zaman : "Hazreti İsa'nın sahnelenmesine çıkarılmasına müsaade eder mi idiniz?" demesi üzerine, Mr. Spuller de : "Ama, Hazreti İsa Allahtır(!) halbuki Muhammed bir insandır(!)" cevabını vermiş.

"Bu cevabın kâfi gelmesi gerekirken, müslüman siyaseti, protestolarında direnmiş ve galip gelmiştir! Bir hayli yazışmadan sonra Nazır Ribot "Allah yüce ise Muhammedin onun peygamberi" olduğunu kabul ederek, dramın oynanmasını yasaklamıştır. - Ancak müminlerin başkanının, bu derece inat etmesinin sebebi nedir? ✱
(Halifenin)

X
"Söylendiğine göre, Müslümanlarca son derece sevilen Peygamberlerinin evlilik durumuna temas edilerek bir çeşit Sganarelle (x) yaratılması ihtimali karşısında Müslüman hissiyatı ~~bilhassa~~ heyecana kapılmıştır.

"Halbuki bütün bunların aslı astarı olmadığını, dramın özetini ~~açıklamakla beraber~~, Bab-ı Âlinin alınmasına makûl görülebilecek bir husus bulunup bulunmadığı anlaşılacaktır. Eğer böyle bir husus varsa, bu, eserin felsefi ve dinî kısmında mevcut olmalıdır." (8).

Yınlayarak
yazın mahiyetini
çığa vuracak
ve ;

Makalenin devamı eserin hülasasıdır. Bunda, İslâmîyeti aşağı-
lamak isteyen bütün batı yazarlarının âdet edindikleri yola başvurul-
muştur. Hazreti Muhammed önce ^{de} me~~red~~ilmekte, sonra batırılmaktadır.
Resulullahın evlilik hayatı ve mübarek eşleri hakkında çok çirkin
masallar uydurulmakta, Hazreti Hatice'ye dil uzatılmakta, bunların
bunlarlada [>] yetinilmeyip Hazreti Muhammedin ~~sahne~~de vefat ederken
gösteren son parçada, karşısında beliren Hazreti İsa'ya sığındığı ^{nu}
belirten "ya İsa!" ~~sözü~~ ^{le} ~~kitirilmektedir!~~

(sözü ile)

^{Muhammed'in} Bütün bu çirkin kısımları nakletmiyorum, ancak, bu gazete ^u ^ç
bir çeşit "Tanasur" anlamına gelen Hazreti İsa'ya sığınması sahnesiyle
son ^{bu} ^{üzerine} ^{piyes} hakkında şu cümleyi yazarak, makalesini bitirmektedir:

"Dramın tümünün özeti, esrarlı ilhamı muhteşem felse-
fesi ve şiiriyeti, perde inerken, ^g (Hazreti) Muhammedin
ağzından çıkan ~~"İsa"~~ "Ya İsa Aleyhiselam" haykırışıyla
ifadesini bulmaktadır."

Ziya Beyin raporunda, aynı konu hakkında yayında bulunmuş oldu-
ğunu bildirdiği, Roma'da Fransızca yayınlanan "Moniteur de Rome"
gazetesi, Paris'te çıkmakta olan "Correspondant" gazetesinden naklen,
Marki de Bornier'in eserinden bölümler alarak verdiği geniş ~~özet~~
özeti sütunlarına aktarmakta ve ~~ve aynı Fransızca mütalaka "Moniteur"~~
şu cümle ile sunmaktadır:

Bu yazının Türkçe tercümesini veriyorum:

"Correspondant" gazetesi son nüshasında Mr. ^aHenri de
Bonnierⁿⁱⁿ Muhammed isimli eserinin "^{Muhâşem} ~~Büyük Türk~~ ^(a)riayeten
sansürün ~~yasakları~~ Komedi Fransez'de ~~saklanması~~ ^{aynı masnun}
yasaklandığını bildirdiği dramını yayınlamaktadır.

["Dram manzum beş perde ve bir girişten mürekkeptir.

Giriş kısmında Mekke'de Peygamberin en hararetli taraftarı,
zengin tüccar, Hatice'nin hanesinde bulunuluyor.."

0 1 3

Gazetenin dörttebirini kaplıyan ve buraya nakletmediğimiz özeti
şu cümle ile bitiyor:

"(Ölüm döşegine uzanmış olan) Muhammed vücudunu ve mezarını
örtmekte olan bayrakları, mecalsiz bir haldeki eliyle aralıyor,
bitkin gözleriyle göğe doğru bakıyor ve ruhunu teslim ederken
şu yüce haykırışta bulunuyor : İsa Aleyhisselam"

"Piyesi nihayete erdiren bu söz, yukarda da belirttiğimiz
gibi eserin ruhunu teşkil etmektedir."

0 1 3

M2

M2

Buraya birkaç parçasını naklettiğimiz satırlar, ^{sultan Abdülhamid'in} eseri menettirmekte
ne derece haklı olduğunu ve batının mütaasıp tabakasının buna ne ~~dereceye~~
kadar öfkelenmiş olduğunu göstermektedir.

Sultan Abdülhamid'in islâm dinini ^m tezyif ~~etmekten~~ ~~korunmaktan~~ edilmesini önlemekte
gösterdiği duyarlılık, islâm aleminde de büyük bir memnuniyet uyandır-
mıştır. Bu hususta Hariciye Arşivinde ^{bulunan ve} Hint Müslümanlarının memnuniyetini
bildiren bir belgeyi örnek olarak verelim:

Londra Sefiri Rüstem Paşa'nın ~~Hariciye~~ Hariciye Nazırı Said Paşa'ya tahrirâtı. Londra 18 Haziran 1890.

Devletli Nazır Hazretleri.

"Diplomatic Fly Scheets mevkutesinin yayımcısı Mr. Collett'in ~~min~~ Kalküta Müslümanları Edebiyat Cemiyeti" Genel Sekreteri Abdül-Lâtif Bahadır Handan ~~kalmış~~ olduğu ve bana gönderdiği bir mektupta, ^{Sultan} Yüce Hünkârımız ~~Majeste~~ Hazretlerinin, Peygamberimizin şahsını sahnede belirtmeye kalkışan bir piyesin oynatılmasını yasaklatmak için, Fransız Hükümeti nezdindeki girişimleri ^{min} Hind Müslümanları ^{arasında} ~~nezdinde~~ son derece müspet bir tesir hasıl ettiğini belirtmektedir. Abdül-Lâtif Efendi, bu girişimlerin müspet bir netice vermiş olmasının, Hindistandaki bütün müslüman topluluklarında son derece memnunluk yarattığını belirtmektedir.

"Ekselanslarına ilişik olarak takdim ettiğim Abdül-Lâtif Efendinin mektubunun Diplomatic Fly Scheet'in gelecek nüshalarında yayınlanacağını tahmin ediyorum." (9)

9

Rüstem Paşanın Hariciye Nazırına yolladığı Abdül-Lâtif Efendinin Diplomatic Fly Scheet dergisine göndermiş bulunduğu, "Mektup" denilen yazısı, uzun bir makaledir ve matbudur. ~~Makalenin başlığı~~ Makale şu başlığı taşımaktadır:

"A Mahomedan grievance Redressed
To the editor of the ~~the~~ Diplomatic Fly Scheet; ~~Calcutta~~
Calcutta, 13 May 1890

Bu yazının başlığı, "Müslümanların incilmesinin önlenmesi"dir.

Marki de Bornier ^{uzera} piyesinin Komedi Fransez'de oynanmak üzere iken yasaklanmasını, ayrıca bu yasağın bütün Fransız tiyatrolarında ^a teşmil edilmesini hazmedememiş, eserini İngiltere'de sahneletmek yolunu aramıştır.

Yasaklanma olayından dört ay sonra, piyesin Londra'da oynanacağı haberi İngiliz gazetelerinde ~~yayınlan~~ yazılınca, Hariciye Nazırı Said Paşa, hemen, Londra Sefiri Rüstem Paşayı telgrafla ikaz etmiştir:

^{Telgraf.}
"Said Paşadan Rüstem Paşa'ya. İstanbul, 11 Temmuz 1890.

.....
.....
~~(Konumuzun dışında kalan ve bu talimatta yer alan hususları buraya geçirmiyorum)~~

Eğer bildirildiği gibi, Mr. Marki de Bornier'in, müraaatımız üzerine Fransız Hükümeti tarafından temsili yasaklanmış bulunan Muhammed isimli trajedisinin Londra'da sahneleneceği haberi doğru ise, ^{Zat-ı Asil niyden} ~~Fransa~~, Zat-ı Asilâneleri (Lord Salizbury) nezdinde, aynı yasağı temin etmek hususunda teşebbüste bulunmanızı rica ederim. Burada, İngiltere Hükümetinin takdir edeceği dostane münasabat hususu bulunduğu kadar, ^a tabası meyanında binlerle müslümanında mevcudiyeti gerçeği vardır. (10). >|<

(Bu ve bundan sonraki belgede, konumuz dışında kalan ~~hususlar~~ hususlara dair yazışmaları nakletmiyorum, bunlara ..... ile belirtiyorum)

Rüstem Paşa aldığı talimata bir gün sonra telgrafla cevap vermektedir:

Rüstem Paşa'dan Said Paşa'ya, Telgraf, Londra, 18 temmuz 1890, 100 nolu teliniz alınmıştır.

.....

Muhammed isimli piyes hususunda yaptığınız müracaat müspet karşılanmıştır. İcabi halinde piyesin yasaklanacağını sanıyorum teferruat kurye ile yollanmıştır. (13)

13

Filhakika, Rüstem Paşa yukarıki teli çekişinden birgün evvel, kurye ile yola çıkardığı raporunda, vaziyeti teferruatıyla anlatmaktadır:

Rüstem Paşa'dan Hariciye Nezaretine rapor, Londra 17 temmuz 1890,

Devletli

Nazır Hazretleri, bu ayın 14^{ünde} yolladığım 166 nolu^{lu} şifreli telgrafımda, Muhammed isimli ~~dramın~~ Fransızca ~~dramın~~ ^{konu} ~~dramın~~ Londra da oynanması ihtimalinin ^{önlenmesi} için, Hariciye Nezaretine nezdinde yaptığım teşebbüsü, ^{Zat-ı Devletlerine} ~~Asilânelerine~~ arz etmiştim. Lord Salisbury, son zamanlarda, Londra'da arada bir bul^{un}makta olduğundan, kendilerini şahsen göremediğim için, isteğimizi, sözlü bir nota ile kendisine iblağ etmiştim. Ayrıca araştırmalarım neticesinde, Londra'da "Lyceum" tiyatrosunun müdürü, tanınmış aktörlerden, Mr. Irving'in piyesi sah-nalemek istediğini, ~~ve~~ kendisinin de başlıca rolü oynamayı ~~istediğini~~ tasarladığını öğrendim ve bu malûmatı da ^{Zat-ı} Asilânelerine ilettim.

Bu temaslarıma cevaben, Lord Salisbury, hususî kâtibi vasıtasıyla bana verdiği cevabında, bu dramın oynanmasının mahyurlarını ~~ve~~ takdir etmekle beraber, bu konuda benimle doğrudan doğruya görüşmek yerine, yapacağı bütün girişimleri, benim müracaatım üzere değil^{de} kendi düşüncesi neticesi ~~yapması~~ gibi görünmenin daha ~~muafik~~ uygun olacağını ^{çimş}

bildirmiştir. Zat-ı Asilhânelerine verdiğim cevapta, bizim talebimiz üzerine harekete geçmiş gözükmek istememesinin faydasını takdir ettiğimi ve bu meselede ~~bu~~ ön planda gözükmek gibi bir arzumun bulunmadığını, bizim için tek isteğimin ~~piyesin~~ piyesin oynanmasının yasaklanmasından ibaret bulunduğunu bildirdim.

Zat-ı Asilhânelerinin talimatı gereğince, benimle ikinci defa görüşen, Lord Salisbury'nin hususî kâtibi, Mr. Barington'dan, aktör İrving'le tasavvuru hakkında görüşüldüğünü öğrendim. Mr. İrving piyesin kendisine teklif edildiğini, evvelâ eserin isminin ve peygamberin hayatına talmihlerde bulunan birçok sahneyi kaldırarak dramın oynanabileceğini zanettiğini, fakat daha sonra, eserin son derece kötü bulduğu için, fikrinden tamamen vazgeçtiğini söylemiş.

İrving yönünden bu izahatın kâfi olduğunu, ancak, İrving'e yapıldığı gibi, başka tiyatroların müdürlerine de ~~sahne~~ oynanmasunun ~~temennisinin~~ teklif olunabileceğini, bu itibarla, böyle bir ihtimali önlemek için, peşinen tedbir alınmasını ve Peygamberimiz Hazreti Muhammed'in, sahnelenecek hiçbir piyese mevzu edilmemesini istedim. Buna cevaben, Mr. Barington, Lord Salisbury'nin konuyu Lord Chambellan(x) ile görüştüğünü, ikazlarımızın ~~tasarrufla~~ edildiğini, bu makamın müsaadesi olmadan İngiltere'de hiçbir piyesin sahnelenemeyeceğini, bu itibarla, gerektiğinde, temennilerimizin dikkate alınacağını bildirdi.

Zat-ı Devletlerine ~~ikazlarımızın~~ daha evvelde fax arz olduğu gibi, Lord Salisbury'nin kendi düşüncesi neticesi harekete geçmiş görünmek arzusuna uymak için, İstanbul basınının ve yabancı basın muhabirlerinin, bu meselede ~~müracaatlarında~~ hasıl ~~netice~~ neticeye ~~temas~~ (temas etmemeleri temenni olunur.

Hürmetler..... (14)

müracaatımız üzerine elde edildiğine

Rüstem Paşa bu raporundan iki gün sonra, Hariciye Nazırı Said Paşaya konuyla ilgili bir tahrirat daha yazmış ve buna Lord Salicbury'nin İngiltere ~~siyasetlerinde~~ "Hazreti Muhammed'in sahnelere konu teşkil edilmeyeceğine dair verdiği yazılı taahhüdü eklemiştir:

Rüstem Paşa'dan Said Paşa'ya tahrirat. Londra, 19 Temmuz 1890

~~Devletli~~ Nazır Hazretleri, Bu ayın 17'si tarihli 13936/179 sayılı raporunda ~~Ekstremizmlere~~ ^{Zat-ı Devletlerine} Lord Salicbury'nin "Muhammed" isimli piyesini, Londra'nın herhangi bir tiyatrosunda sahnelenmesinin önlenmesi hususunda vaki müracaatım üzerine, hususî kalem müdürü vasıtasıyla bana vermiş olduğu cevabı arzetmiştim. Lord Salicbury tarafından sözlü olarak verilmiş bulunan, ~~bu~~ iyi niyet esri ^{bu} teminatı kâfi saydığımı belirtmekle beraber, müraccaatıma yazılı bir cevap ^{almak} arzusunda bulunduğumu, Mr. Barington'a bildirmiştim. Bu görüşmemize ^e müteakkip, Lord Salicbury'dan, ~~Ekstremizmlere~~ ^{Zat-ı Devletlerinin} ilişik olarak tercümesi ^{ni bulacakları} mektubu aldım. Lord Salicbury'nin ~~bu konudaki taahhüdünü~~ bana daha evvel bildirtmiş olduğu hususların özetini ihtiva etmekte olan bu mektup, ^{günün birinde} ~~bu~~ ^{konu} ~~mesale~~ tekrar ortaya çıkarılacak olursa, İngiliz Hükümetinin bu hususta bize vermiş olduğu vaadi hatırlatmakta faydalı olabilir.

Hürmet.....

Rüstem Paşanın tahriratına eklediği Marki de Saliçbury'^s ^{min} mektubunun tercümesi şudur:

"Marki de Saliçbury'den Rüstem Paşa'ya. 17 Temmuz 1890
M. uhterem
Aziz Sefirin ~~aziz~~ Sefir Hazretleri,
Bu ayın ondördünde yaptığımız ziyarete müteakip, vakit kaybetmeden, ~~aziz~~, Majestelerinin Hükümeti bir Londra gazetesinin bildirdiği, Muhammedin hayatıyla ilgili bir dramın Londra tiyattolarında sahnelenmesini menetmesi hususundaki ^{Sultan'ın} talebi hakkında, Lord Chambellan ile temasa geçtim. Majestelerinin Hükümeti, Kraliçenin teba^aları arasında ^{=da,} büyük bir kütle teşkil eden müslümanların dinî inançlarında infial uyandıracak ~~hususların~~ davranışların önlenmesi hususundaki ^{Sultanın} düşüncesini paylaştığından, Lord Chambellan'ın yaptığı araştırma~~ları~~ neticesinde, Londra'da bir tiyatronun temsil hakkını satın aldığı söz konusu piyesi, ^{synatmak} ~~satın almak~~ niyetinden vazgeçmiş olduğunu, esasen eğer bu fikre varmamış olsaydı ^{ile,} ~~her~~ piyeste lazım gelen ^{değişikliği} ~~teknik~~ yaparak, Muhammed'e telmih sayılabilecek hiçbir hususu bırakmamayı düşünmüş olduğumu, memnuniyetle öğrenmiş oldum. Artık bu hususta Lord Chambellan'ın dikkati çekilmiş olduğuna göre, bu kabil bir piyesin sahnelenmesi için, kendisinden müsaade talebinde bulunulduğunda, cevap vermeden evvel, Hariciye ^{ve} Nezareti ^{ile} temasa gececeğinden emin bulunmalıdır^{lar}.

Zat-ı Alinize en samimi hislerimi takdim ederim Azizim Sefir Hazretleri.

Saliçbury (15)

(*) > <

19 24

(αα) > <

"Mr. Willard'ın, "Muhammed" isimli dramı sahneye koymak niyetinde olduğuna dair Mr. Keene'nin verdiği haber üzerine, Türk Sefaretinden her hangi bir tepki gelip gelmeyeceği merak edilmektedir. Tanınmış Fransız ~~www~~ dram yazarı ve Fransız Akademisi'nin (Tanınmış Fransız Akademisi'nin) şöhretli üyesi, Marki de Bornier, bu eserini ile, yüce İslâm Peygamberinin hayatını, Komedî Fransez'de oynatmağa başlamak üzere iken, Türkiye Sefaretinin, piyesin, dost bir Devletin dinî inançlarına tecavüz mahiyeti taşıdığı iddiası ile, şiddetli protestolarına maruz kalmış ve oyun derhal sahneden kaldırılmıştır, hadise de kapanmıştır. Herhalde bu makul anlayış ve davranışa benzer bir hareketin, Mr. Willard'a karşı da gösterileceğini beklemek lâzımdır".

ekleyerek yollamıştır.

Hariciye Arşivinde 471 no^{lu} ~~nu~~ olması lâzım gelen bu telgrafa rastlayamadık. Tahrirat ise ; İngilizcesini ve Türkçe tercümesini sunduğumuz ekli SUN kupürü ile mevcuttur;

Rüstem Paşa'dan Hariciye Nazırı Said Paşa'ya

Londra 20 Ekim 1893 .

Devletli Nazır Hazretleri~~ne~~

Bugün 471 sayılı telgrafımla arzettiğim Muhammed isimli dramın Londra'da sahnelenmesinin düşünüldüğüne dair SUN gazetesinde çıkan haberin kupürünü ilişik olarak Ekselans-
larınıza takdim etmekle mübahiyim.

Bu hususda daha geniş malûmat elde eder etmez ~~haberleşmem~~ ^{Zat-ı Devlet}
~~ilhamına~~ arzedeceğim. ^{(Serinin}

İlqisine

Hürmet..... (16)

Said Paşanın 471 No.lu tele ve bu tahrirata 22 Ekim tarihi ile verdiği cevap, Hariciye arşivinde yoktur. Rüstem Paşa, Nezaretin mahiyetini bilmediğimiz bu teline aşağıki tahriratı ile cevap vermiştir:

Rüstem Paşadan Said Paşaya. Londra, 27 Ekim 1893

Muhterem Nazır Hazretleri,

Zat-ı Devletlerince, bu ayın 22 si tarihile gönderdikleri ve mülmümanların dinî hislerini rencide edecek mahiyette bir piyesin sahnelenmesi düşünüldüğü konusuna, ^{uy bildiren ve} almakla şeref duyduğum telgrafları üzerine, bu tasavvurun önlenmesi hakkında, derhal Lord Rosebery ile görüştüm ve gereken teşebbüslerde bulunulmasını talep ettim.

Mülakatımızın bidayetinde, Zat-ı Asilâneleri, konuyu ciddiye almak temayülünü göstermediler ve hıristiyan peygamberlerin (X) sık sık sahnelerde temsil edildiklerini ve bunun hiçbir hissiyatı infiiale uğratmadığını söylemeleri üzerine, Zat-ı ~~Asilânelerine~~ Asilânelerine cevaben, bu iki hususun arasında ~~hiçbir~~ benzerlik bulunmadığını, eğer Avrupada umumî efkâr, ~~vayut~~ ^{usa} dinî inançları ile ilgili hukûatı tiyatro sahnelerinde gördüklerinde ^{âi} kayıdsız kalıyorsa, bu kendilerini ilgilendirir, ancak, ~~mülmü~~ müslüman toplumunun son derece kuvvetli olan dinî hisleri, bu kabil hallerde ~~in~~ inançlarına karşı saygısızlık olarak karşıladıklarından, son derece mütessir olur. Bu itibarla onların bu hissiyatını dikkate almak gerekir dedim. Ayrıca, üç yıl evvel, seleflerinin, buna benzer bir hadisede yapmış olduğum talebi dikkate aldıklarını ve gösterdikleri anlayışı, Devlet-i Aliyye Hükümetinin memnuniyetle karşıladığını, Zat-ı Asilânelerine hatırlattım.

Bunun üzerine Lord Rosebery, bundan evvelki durumu tedkik ederek ne yapmak lâzım geldiğine karar vereceğini bildirdi.

Daha sonra görüştüğüm Bakanlık Müsteşarı, ~~W~~ konu hususunda Lord Rosebery ^{uy} tenvir edeceğini ve talebimizin ~~vayut~~ is'afı için elinden geleni yapacağını vaad etti.

Bu itibarla, bahis konusu dramın sahneye konması ciddi

leşise - ki halen bunu sanmıyorum - Hariciye Nezareti
piyesin oynatılmaması için bize yardımcı olacaktır.

Hürmet .....(17)

17

istenilenin
Rüstem Paşanın bu temaslarından bir hafta sonra, İngiliz Hariciye
Nazırı Lord Rosebery, ^{kendisine yapılan} ~~kendisine~~ talebi ~~vekkanda~~ verdiği yazılı cevapta,
icabında ~~aprasında~~ yerine getirileceğini resmen bildirmiştir. Rüstem
Paşa Lordun bu ~~mektubu~~ taahhüd mektubunun tercümesini, bir raporla Said
Paşa'ya yollamıştır:

Rüstem Paşadan Said Paşaya. ~~Londra~~ Rapor. Londra, 4 Kasım
1893.

Geçen 2^{nci} Ekim tarihli 17.742/480 sayılı raporumla
maruz, Londra da sahnelenmesi söz konusu olan Muhammed
isimli dramatik bir eserin ~~gerekliğinde~~ oynan-
maya kalkışılması halinde yasaklanmasını teminen vaki ~~müracaat~~
müracaatım üzerine, Lord Rosebery'nin yolladığı cevabi ~~notayı~~
~~Devletlerine~~ notanın tercümesini, leffen, Zat-ı
Devletlerine takdim etmekle mübahiyim. Bu notanın kiraati ile
Zat-ı Devletlerin ~~de~~ ³⁻ tebit buyuracakları gibi, Hariciye
~~Nezaretince~~ ~~malumatına~~ ~~müraccat~~ edilmiş Lord Chambellan (Saray Nezareti)
Nezaretince malumatına müraccat edilen Lord Chambellan
(Saray Nezareti) dairesi, piyesin oynatılacağına dair malumatları olmadığını, sahnelenmek istenmesi halinde ~~gerekli~~
~~müracaatların~~ - ki bunu şimdilik tahmin etmiyorlar - gerekli
müsaadeyi almak üzere ^{yapacakları} ~~gerekli~~ müracaatlarında izin veril-
memesi için karar ~~alınacağını~~ bildirmiştir.

Hürmet ..... Rüstem

Lord Rosebery nin bu rapora eklenen mektubu şudur:

"Tercüme

"Lord Rosebery'den Rüstem Paşa Hazretlerine,
Londra, 4 Aralık 1893

" Muhterem Sefir Hazretleri,

" Geçen ayın 25 inde bana vaki ziyaretiniz üzerine, vakit kaybetmeden, Muhammed isimli bir dramın bir Londra tiyatrosunda sahnelenmek tasavvurunda bulunulduğuna dair dolaşan rivayet hakkında, malumat almak üzere, Lord Chambellan'ın Dairesi ile temasa geçtim.

" Selefim tarafından daha evvel verilmiş bulunan ve Majestelerinin Hükümetinin, Kraliçenin tebaaları arasında da büyük bir nisbette bulunan müslümanların da dini hislerini rencide etmemek kararında olduğu hususundaki teminatını teyid etmeğe bilmem lüzum var mıdır?

" Bu itibarla, Lord Chambellanın Dairesinden, bu piyes hakkında 1890 danberi her hangi bir şey zuhur etmediğini memnuniyetle öğrenmiş bulunuyordum. ~~fihammam~~ ^{yanı} ~~olmayacağı~~ kanaatinde bulunulmakla beraber, şayed piyesin sahnelenmesi için gerekli müsaadeyi almak üzere müracaat olunduğunda, oynatılmasının men'i için gerekli karar verilecektir."

" Hürmet..... (18).

18

Tabii, Marki de Bonnier de, kendisini desteklemek vaadinde bulunan Mr. Caine 'de , aktör Willard da, oynanacak piyeslere gerekli müsaadeyi veren Lord Chambellan Dairesinin bu tutumunu haber alıp, resmen bir yenî red cevabı ile karşılaşmaktan ise teşebbüslerini niyet safhaından ileri götürmemişlerdir.

Aradan yedi yıl geçmiştir. 19. asrın son aylarındayız. Pariste bir tiyatronun "Muhammedin Cenneti" isimli bir piyesi oynamak hazırlığında bulunduğunu gazeteler yazmıştır. Hariciye Nazırı Tefvik Paşadır, Bu havadis kendisine ulaştırılınca derhal Paris Sefiri Nabi Beye aşağıki telgrafı ~~yukarıdaki~~ çekmiştir :

Hariciye Nazırı Tefvik Paşadan Paris Sefiri Nabi Beye.
Telgraf. 21 Ekim 1900.

Halen Parisin bir tiyatrosunda "Muhammed'in Cenneti" isimli bir piyesin provaları yapılmakta olduğunu haber almış bulunuyoruz. Eğer bu haber doğru ise, daha şimdiden böyle bir piyesin oynatılmasının önlenmesi için, gerekli teşebbüslere geçilmek ~~lâzım~~ ^{lazım} ~~gelmelidir~~. Nasıl daha evvel, Sefaret-i Seniyye, ısrarlı müracaatları neticesi, bu ayar bir piyesin oynanmasını yasaklatmış ise, sizin de bu hadise karşısında aynı neticeyi elde edeceğinizden eminim.

Bu husustaki teşebbüslerinizin neticesini mümkün olduğu kadar

serian bildiriniz. (19).

19

Nabi Bey cevabını telgrafla vermiştir:

Nabi Beyden Tefvik Paşa ya. Telgraf. Paris, 26 Ekim 1900.
233 sayılı telgrafınız alınmıştır.

Zat-ı Devletlerinin telgraflarını almadan evvel, Sefaret-i
Seniyye söz konusu piyesin yazarları ile temasa geçmişti. Uzun
süren müzakerelerden sonra, bunlar piyesin ismini değiştirerek
"Rosine'nin evlenmesi" yapmışlar ve dinimize aid her türlü
telmihi de hazf etmişlerdir. (19).

19

Piyesin mahiyeti hakkında arşivde bir belge ~~yoktur~~ olmamakla beraber
Sultan Abdülhamid'in, Resul-ü Ekrem'in isminin ~~dağı~~ bile sahneye konu
yapılmasına izin vermeyecek bir hassasiyetle davrandığını bu belge ~~g~~
~~göstermektedir~~ açıkça göstermektedir.

Yine Hariciye arşivinden aldığımız diğer bir belge de, Sultan Ab-
dül Hamid'in ~~bu~~ hassasiyetinin, sadece dinî konulara inhisar etmediğini,
tarihi mefahirimiz ve ecdadımız hususunda ^{da} aynı titizlikle davrandığını
göstermektedir. Bu belgede ~~bu~~ görülen ~~vakayis~~ hususa
aid olay, ~~Fransa~~ İtalya'da cereyan etmiştir.

Roma'da "İkinci Mehmed" isimli lirik bir dramın sahneye ko-
nacağına haber alınması üzerine, Hariciye Nazırı Said Paşa, derhal Roma
Sefiri Mahmud Nedim Paşaya tahrirat yazarak, konu ile ilgili talimatı
vermiştir: Elimizdeki cevap belgesine nazaren, 26 Ağustos (1893) tarihli
ve 5763/103 sayılı bu tahrirat, Hariciye arşivinde mevcut değildir.
Ancak Roma Sefiri Mahmud Nedim Paşanın cevabından, tahriratın mahiyeti
belirmektedir :

Roma Sefiri Mahmud Nedim Paşadan Hariciye Nazırı
Said Paşa ya. Roma, 26.9.1893.

devrimizin en kudretli silâhına ^{bulunduğu} "PETROL" ~~esasına~~ ~~oldukları~~ halde!
Söylemek istediğim şudur : Son on yıldır, Londra'nın arka sokaklarında
mevcud bir çok « batakhane» denebilecek, ne olduğu belirsiz ~~ve~~ bodrum
katı kumarhanelerinin, tripolarının kapıları yeşile boyanmış ve üzerle-
rine "M E K K E" levhası asılmıştır! Bu hakarete karşı da, ~~bir tek~~
"İslâm Devleti" olduğunu söyleyen Devlet'in aldırıldığını, ne gördüm
ne de duydum.

bir tek

Ziyad EBÜZZİYA

tepki gösterdiğini

A oût

- m
(2) S.E. Said Pacha, à S.E. Essad Pacha Paris. 7 ~~août~~ 1888
Les journaux annoncent qu'on prépare la représentation à la Comédie Française d'une œuvre de Mr. de Bonnier intitulée "Mahomet".
Cet oeuvre étant écrit dans un esprit hostile à l'islamisme, veuillez faire les démarches nécessaires pour qu'il soit interdit. (2).
- (3) S.E. Essad Pacha, à S.E. Said Pacha. Paris le 9^{>/<} Août 1888.
Reçu télégramme No. 116.
Monsieur le Ministre des Affaires Etrangères auprès duquel j'ai fait les démarches nécessaires m'a promis d'en entretenir son Collègue de l'Instruction Publique. Cependant Son Excellence m'a fait entendre que l'interdiction demandée ne lui paraissait pas possible.
Je télégraphierai à Votre Excellence la réponse définitive du Ministre. (3).
- 4) S.E. Essad Pacha à S.E. Said Pacha. Paris le 15 Août 1888.
Suite à mon télégramme No. 148.
Le Ministre des Affaires Etrangères m'a dit que son collègue de l'Instruction Publique a eu un entretien avec Bornier et que celui-ci a promis de faire certaines modifications dans sa pièce qui ne sera pas d'ailleurs représentée cette année-ci. (4).
- 5) Ambassade de France près de la Porte Ottomane. 22 Mars 1890 Samedi soir. Particulière.
Mon cher Ministre,
Sa Majesté Impériale ayant bien voulu faire, auprès de moi, à plusieurs reprises, des démarches au sujet de la représentation qui devait avoir lieu prochainement à Paris du Drame de Mr. de ^{Bor-} ~~Bor-~~ Bonnier, intitulé "Mahomet", j'ai adressé des recommandations très - pressantes à Mon Gouvernement.- Je reçois, à l'instant un télégramme m'annonçant que le Conseil des Ministres, dans sa séance de ce matin, a décidé d'interdire, sur tous les théâtres de France, la représentation de cette pièce.
Je tiens tout particulièrement à ce que Sa Majesté soit avisée sans retard, du résultat de mon intervention, et je ne puis choisir de meilleur intermédiaire que celui de Votre Excellence pour faire parvenir cette nouvelle à Sa Haute Destination.

Je suis persuadé que le Sultan verra, dans la décision que vient de prendre mon gouvernement, une nouvelle preuve de l'empressement que nous mettons à un voeu personnellement exprimé par Sa Majesté, ainsi que notre vif désir d'entretenir, avec le Gouvernement Impérial les plus cordiales relations.

Veillez agréer, Mon Cher Ministre, l'assurance de ma haute considération et de mes sentiments les plus dévoués.

Montabello (5).

5) S.E. Essad Pacha à S.E. Said Pacha. Paris le 23 Mars 1890

Hier soir, à une soirée au Palais, le Président de la République m'a annoncée que dans le Conseil des Minisres tenu le matin il avait été décidé que la tragédie "Mahomed" ^{>/<} n~~é~~serait représentée sur aucun théâtre _{>/<} (6)

6)(8) Son Excellence Said Pacha Ministre des Affaires Etrangères de Sa Majesté Impériale le Sultan, Constantinople. Rome le 18 Avril 1890
Monsieur le Ministre,

j'ai l'honneur de transmettre ci-joint, à Votre Excellence la traduction d'un article paru dans "Capitan Fracassa" ainsi qu'un entrefilet du journal "le Moniteur de Rome" rendant compte du drame de Henri Bornier

Je prie Votre Excellence de vouloir bien agréer les assurances de ma très-haute considération. Zia ~~Essad~~ ~~Pacha~~

Extrait du journal de Rome "Capitan Fracassa" du 15 Avril 1890
Cronique Littéraire
Mahomet

" Une oeuvre littéraire qui menace de devenir une question d'état parait, dans le temps où nous vivons une chose bien étrange, et si extraordinaire, que l'on croirait se trouver en face d'un tentatif de diffamation, de quelque acte de charlatanisme politique, et non d'une conception artistique sereine et objective, et cependant il n'y a rien de tout cela. Le drame en vers de Mr. de Bornier - tout en étant une oeuvre magistrale de poésie - a produit en ces jours, une commotion curieuse parmi les cercles politiques, et les chancelleries ont échangé des notes, comme s'il s'était agi des plus graves intérêts nationaux. ~~.....~~

A la nouvelle de ce drame le Sultan s'est troublé, comme si on lui avait annoncé une flotte Russe venant contre le Bosphore; et l'Empéreur Guillaume, lui aussi, semble s'être occupé de cet incident.

Il est curieux de connaitre ce que le poète a pu mettre dans ce drame, qui a provoqué l'opposition d'un grand Empire, et le véto d'un souverain.

"Le Correspondant" en publiant le drame de Mr. Bornier, s'est chargé de nous ~~faire~~ le faire connaître, et nous pouvons ainsi

juger, sagement, la valeur des objections diplomatiques, qui ont abouti à interdire la représentation de ce poème.

" On assure que lorsque, pour la première fois, l'Ambassadeur Ottoman, au nom du Sultan, est allé faire des observations au Ministre des affaires étrangères de France, et lui a dit : "Permettriez-vous jamais que Jésus Christ passe sur vos scènes?" Mr. Spuller aurait répondu : " Mais, pour nous, Jésus Christ est un Dieu, tandis que Mahomet est un homme..."

« Ceci pouvait suffir; mais la diplomatie Musulmane a insisté dans ses protestations, et elle a vaincu! Après un échange de dépêches, ~~assez nombreuses~~ assez nombreuses, le Ministre Ribot, reconnaissant que si Allah est grand, Mahomet est son Prophète, a prohibé la représentation du drame. - Mais quel est le motif pour lequel le Commandeur des Croyants a montré une si grande obstination?

« On dit que l'émotion Musulmane a été excitée par un sentiment particulier, touchant l'état conjugal du Prophète, trop aimé par les ~~croisants~~ croyants car on aurait pu faire une espèce de Sganarelle.

" Il n'y a rien de vrai dans tout cela, et nous le verront en faisant sommerement, l'exposition du drame, dans lequel, s'il y a quelques motifs plausibles de soulever la susceptibilité de la Porte, ce motif doit se trouver, uniquement, dans la partie philosophique et religieuse de l'ouvrage. (8).

S.E. Said Pacha à S.E. Essad Pacha Paris. le 27 Mars 1890

J'ai reçu le télégramme que V. E. a bien voulu m'adresser le 23 Mars No. 64, pour m'annoncer que le Conseil des Ministres avait décidé d'interdire sur tous les théâtres de France la présentation de "Mahomet".

La même nouvelle m'a été donnée par le Cte. de Montabello. Cette mesure si sage et si prévoyante prouve une nouvelle fois la haute perspicacité du Gouvernement français. V.E. a dû certainement lui en exprimer nos remerciements, mais dès que l'occasion se présenterait elle vaudra bien lui témoigner encore toute la satisfaction que nous en avons éprouvée. (7).

S.E. Said Pacha, Ministre des Affaires Etrangères. Londres le 18 Juin 1890

Monsieur le Ministre,

Mr. Collet, éditeur du recueil périodique le "Diplomatique Fly Scheets" m'a envoyé une lettre qu'il a reçue dernièrement de Abdul Latif Bahadour, Secrétaire de la Société Littéraire Mahométane de Calcutta et qui porte témoignage de l'excellent effet produit sur les populations musulmanes de l'Inde par les observations que Sa Majesté Impériale notre Auguste Souverain avait fait présenter au Gouvernement français en vue

de faire interdire la représentation d'une pièce de théâtre qui mettait en scène la personne du Prophète. Abdul Latif Effendi constate que la nouvelle de l'heureuse issue de ces démarches a été reçue avec la plus vive satisfaction par toutes les communautés Musulmanes du pays.

A ce propos Abdul Latif Effendi fait remarquer que, il y a quelques années une difficulté de même nature avait surgi à Calcutta à l'occasion d'un drame composé et publié par un Hindou, et ayant pour titre "Le héros religieux Mahomed". Sur les observations des notables musulmans, les autorités de Bombay interdirent la représentation du drame sur le théâtre; mais les lois sur la liberté de la presse ne leur donnaient pas le pouvoir de supprimer la publication sous forme de livre. Cette dernière difficulté fût néanmoins aplanie par des négociations amicales entre les représentants de la communauté musulmane et l'auteur et l'édition entière de l'ouvrage fut anéanti.

Je crois que le texte de la lettre d'Abdul Latif Effendi, dont j'adresse ci-joint deux exemplaires à votre Excellence, sera publiée dans la prochaine livraison des "Diplomatic Fly Sheets".

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, l'assurance de ma très haute considération.

Rustem (4)

(19) S.E. Tevfik Pacha à Naby Bey, Paris. Le 21 Octobre 1900

Il nous revient qu'on essaie ~~en~~ en ce moment dans un des théâtres de Paris une pièce intitulée "Le paradis de Mahomet". Si cette nouvelle est exacte, il importe d'aviser dès à présent aux dispositions propres à empêcher la représentation d'une pareille pièce. Comme l'Ambassade y était précédemment parvenue, grâce à ses instances, à ne pas faire mettre en scène un ouvrage analogue, je ne doute point que vous n'arriviez pas à obtenir le même résultat dans le cas ~~actuel~~ actuel.

Veillez me faire connaître au plutôt l'issue de vos démarches à ce sujet. ~~(19)~~. (19)

(20) de Naby Bey à S. E. Tevfik Pacha. Paris le 26 Octobre 1900
Reçu télégramme No.233.

Bien avant réception télégramme de V.E. Ambassade avait engagé pour parler avec auteurs de la pièce y mentionnée. Après longs pourparlers ceux-ci changèrent titre de la pièce qui s'appellera "Mariage de Rosine"

et suprimèrent toutes allusions à notre religion. ~~2352~~ (2c).

S.E. Said Pacha à S.E. Rustem Pacha, Londres. 11⁷ Juillet 1890

~~Les publications hostiles à l'Empire comme celle que je vous ai signalée par mon télégramme d'hier deviennent depuis quelque temps assez fréquentes à Londres alors que naguère encore elles étaient complètement ignorées. Tout en se procurant donc les renseignements que je lui ai déjà demandés, V.E. voudra bien faire auprès de Lord Salisbury, dans les termes et de la façon qu'elle jugera les plus convenables, les démarches qu'elle croira nécessaires pour appeler son attention sur ces sortes d'écrits et de pamphlets paraissant si librement en Angleterre.~~

Si, Comme on l'annonce, il est vrai qu'il soit question de représenter à Londres la tragédie "Mahomet" de Mr. de Bornier que le gouvernement Français a, sur notre demande, interdit dans tous les théâtres en France, je prie V.E. de faire aussi auprès de Sa Seigneurie une démarche pour obtenir la même interdiction en Angleterre. Il y a là une question de convenance que le Gouvernement Britannique appréciera d'autant mieux qu'il compte parmi ses sujets des milliers de Musulmans. (10).

S.E. Rustem Pacha à S.E. Said Pacha Londres, le 14 Juillet 1890
Reçu télégramme Nos. 97 et 98.

..... Quant à la pièce intitulée "Mahomet", je n'ai pas pu voir Lord Salisbury qui était absent; mais je lui ai fait remettre une note verbale, et j'ai parlé de ~~l'affaire~~ l'affaire au Sous Secrétaire d'Etat. Lord Salisbury m'a fait dire qu'il se rendrait compte de l'intérêt de la question, et qu'il allait voir ce qu'il y avait moyen de faire. Je continuerai mes démarches à ce sujet. (11)

S.E. Said Pacha à S.E. Rustem Pacha, Londres. Le 17 Juillet 1890
Reçu télégramme No. 176.

..... Nous attendons le résultat de vos investigations et des démarches que je vous ai prié de faire auprès de Lord Salisbury. Je vous recommande la plus grande vigilance et la plus grande célérité. (12).

Prophète, il serait possible d'utiliser le drame; mais qu'ensuite il avait trouvé l'oeuvre trop mauvaise et avait renoncé à son idée.

J'ai dit que cela était satisfaisant en ce qui concernait Irving, mais que des propositions semblables pourraient être faites à d'autres directeurs de théâtre et qu'il serait bien de prendre, dès à présent, des mesures pour empêcher que toute espèce de pièce ayant pour sujet le Prophète Mahomet ne put être représentée.

A cela Mr. Barington a répondu que Lord Salisbury avait causé de l'affaire avec le Lord Chambellan; qu'il avait été pris note de nos observations, et que, comme aucune pièce de théâtre ne pouvait être représentée sans l'autorisation de ce dignitaire, on était disposé, le cas échéant, à tenir compte de nos vœux.

Votre Excellence comprendra, ~~parce que~~ par ce qui est rapporté plus haut du désir de Lord Salisbury de sembler agir de lui-même, qu'il serait à désirer que les journaux de Constantinople et les correspondants étrangers s'abstiennent de parler de l'affaire et de la démarche à laquelle elle a donné lieu.

Veillez agréer Monsieur le Ministre l'assurance de ma très-haute considération. (14).

Rustem

Son Excellence Said Pacha, Ministre des Affaires ~~Extérieures~~
Londres, le 19 Juillet 1890

Monsieur le Ministre,

Par mon rapport du 17 de ce mois, No.13936/179, j'ai communiqué à votre Excellence les explications que Lord Salisbury m'avait données, par ~~l'entremise de son secrétaire particulier~~ l'entremise de son secrétaire particulier, en réponse à ma démarche concernant la représentation éventuelle du drame intitulé "Mahomet" sur une scène de Londres. Tout en considérant les assurances verbales de bon vouloir, transmises par Lord Salisbury, comme satisfaisantes j'avais exprimé à Mr. Barington le désir de recevoir une réponse écrite à mon communication.

Postérieurement à cet entretien, j'ai reçu de Lord Salisbury la lettre dont Votre Excellence trouvera la traduction ci-annexée. Cette lettre contient le résumé de ce que Lord Salisbury m'avait fait dire;

et elle pourrait peut-être devenir utile en nous fournissant le moyen de rappeler au cabinet anglais la promesse qu'il nous a faite si, à une époque future la question revenait de nouveau sur le tapis.

Veillez agréer Monsieur le Ministre, l'assurance de ma très-haute considération. ~~WBM~~

Rustem

" Traduction
" Le Marquis de Salisbury à Rustem Pacha
" Foreign Office, le 17 Juillet 1890.

" Mon cher Ambassadeur,

h — " A la suite de votre visite du 14 de ce mois, je n'ai pas perdu de temps pour me mettre en communication avec le Lord Chambellan en ce qui concerne la demande du Sultan que le Gouvernement de Sa Majesté interdise la représentation sur les théâtres de Londres d'un drame basé sur la vie de Mahomet, fait dont un journal anglais avait donné la nouvelle.

" Le Gouvernement de Sa Majesté est en pleine sympathie avec le Sultan dans son désir d'éviter ce qui peut offenser les susceptibilités religieuses des mahométans, dont un si grand nombre sont sujets de la Reine; et c'est avec plaisir que j'ai appris que le résultat de l'enquête faite par le Lord Chambellan a constaté que le directeur d'un théâtre de Londres qui avait acheté le droit de produire la pièce en question, avait renoncé à toute idée de le faire; — bien que dans le cas contraire, il aurait introduit les changements nécessaires pour empêcher que la pièce ne fut reconnue comme faisant en quoi que ce soit allusion à Mahomet. Maintenant que l'attention du Lord Chambellan a été appelée sur ce sujet, Votre Excellence peut-être assurée que si on lui demande, à une époque future, de permettre la représentation d'une pièce de ce genre, il ne manquera pas au préalable, de se mettre en communication avec le secrétaire d'Etat pour les Affaires Etrangères.

" Veillez croire, mon cher Ambassadeur, très sincèrement à vous.

Salisbury (15)

Son Excellence Said Pacha, Ministre des Affaires Etrangères
de ~~Sa Majesté~~ S.M. I. le Sultan

Londres, le 20 Octobre 1893

Monsieur le Ministre,

J'ai l'honneur de transmettre ci-joint, à Votre Excellence le paragraphe du journal le "Sun" que je lui ai déjà signalé par mon télégramme d'aujourd'hui No. 471 et dans lequel il est question du projet qui aurait été conçu de représenter à Londres un drame intitulé "Mahomet".

Aussitôt que j'aurai recueilli de plus amples informations à

ce sujet je m'enpresserai de les porter à la connaissance de Votre Excellence.

Veillez agréer Monsieur le Monistre l'assurance de ma ~~xxx~~ très-haute considération. (16).

Rustem

Son Excellence Said Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de S.M.I. le Sultan.

Londres, le 27 Octobre 1893

Monsieur le Ministre,

J'ai eu l'honneur de recevoir la dépêche télégraphique de Votre Excellence du 22 de ce mois, relative à la mise en scène projetée d'une oeuvre dramatique de nature à blesser les sentiments religieux de la nation musulmane, et je me suis empressé d'entretenir le Comte de Rosebery de ce projet, et de lui demander de vouloir bien, le cas échéant, prendre des mesures pour faire interdire la représentation dont il s'agit.

Au début de notre entretient, sa seigneurie n'a pas paru disposée à prendre l'affaire très au sérieux, et elle m'a répondu que les prophètes chrétiens étaient assez fréquemment mis sur la scène sans que cela blessât aucune susceptibilité. J'ai fait abserved à Sa Seigneurie que les deux cas ne présentaient aucune analogie; que si, en Europe, l'esprit public demerait indifférent en ce qui regarde la représentation sur théâtre d'épisodes touchant à la foi, la nature profondément religieuse des populations musulmanes les portait à y voir un manque de respect à l'égard de leur croyances et à en être profondément affectées; qu'il y avait donc à tenir compte de ce sentiment. J'ai, en outre, rappelé à Sa Seigneurie que son éminent prédécesseur avit pris en considération nos observations à ce sujet, et qu'à l'occasion d'une démarche identique que j'avais faite auprès de lui il y a trois ans, il m'avait donné un témoignage de bon vouloir dont le gouvernement Impérial avait pris note avec satisfaction.

Lord Rossebery m'a alors dit qu'il examinerait les précédents et verrait ce qu'il lui serait possible de faire.

J'ai ensuite causé avec le sous-secrétaire d'Etat, qui m'a promis de mettre Lord Rosebery au courant de la question, et de faire ce qui serait en son pouvoir pour répondre à notre désir.

J'ai donc lieu d'espérer que quand il sera sérieusement question de monter le drame dont il s'agit, ce qui ne paraît pas être encore le cas, le Foreign Office nous prêterait son concours pour tâcher de faire en sorte que la représentation n'ait pas lieu.

Veillez agréer, Monsieur le Ministre, L'assurance de ma ~~très~~ très-haute considération. (17).

Rustem

8) Son Excellence Saïd Pacha, Ministre des Affaires Etrangères
de S.M.I. le Sultan. Londres, le 4 Novembre 1893

Monsieur le Ministre,

Pour faire suite à mon rapport du 27 Octobre dernier, ~~№№№№~~ No. 17742/480, relative à une démarche que j'~~ai~~avais faite auprès du Foreign Office pour essayer ^{de} faire interdire, le cas échéant, la représentation d'une oeuvre dramatique intitulée "Mahomet" qu'il était question de monter sur un théâtre de Londres, j'ai l'honneur de transmettre, ci-joint à votre Excellence la traduction d'une note que Lord Rosebery vient de m'adresser au sujet de cette affaire. Ainsi que Votre Excellence le relevera de la lecture de cette note, le Département du Lord Chambellan, interrogé à ce ~~subject~~ propos par le Foreign Office, a répondu qu'il n'avait pas entendu parler de la représentation ~~projetée~~ projetée et que, dans le cas où la pièce lui serait soumise en vue d'obtenir l'autorisation de la jouer, ce qui, pour le moment paraît improbable, des mesures seront prises pour que la représentation n'ait pas lieu.

Veillez Agréer .... (18) Rustem

« Lord Rosebery à ~~RUSTEM~~ S.E. Rustem Pacha. Londres, le 4 Novembre 1893

« Mon cher Ambassadeur,

« Je n'ai pas perdu de temps à la suite de la visite que vous m'avez faite le 25 du mois dernier, de prendre des renseignements au bureau du Lord Chambellan en ce qui touche le bruit que la représentation d'un drame intitulé "Mahomet" aurait lieu prochainement sur un théâtre de Londres.

« J'ai à peine besoin de réitérer les assurances déjà données

- 11 -

par mon prédécesseur en ce qui ~~concerne~~ touche le désir du Gouvernement de Sa Majesté d'éviter d'offenser les susceptibilités religieuses des musulmans, dont la Reine compte un si grand nombre parmi ses propres sujets.

« C'est par conséquent avec satisfaction que j'ai appris du Bureau du Lord Chambellan que l'on ~~avait~~ n'avait plus rien entendu au sujet de cette pièce depuis 1890. Dans le cas où elle lui serait soumise pour obtenir l'autorisation de la jouer, ce que l'on considère comme très ~~improbable~~ improbable, des mesures seront prises pour empêcher la représentation. »

« Veuillez etc. .... » (18).

21) Son Excellence Said Pacha, Ministre des Affaires Etrangères de Sa Majesté Impériale le Sultan.

Rome le 26 Septembre 1893

Monsieur le Ministre,

Ⓜ Au reçu de la dépêche du 26 Août dernier No. 5763/103 que Votre Excellence m'a fait l'honneur de m'adresser, je suis allé aux informations au sujet du drame lyrique "Maometto II". ~~Depuis~~ D'après les renseignements que j'ai ~~pu~~ pu recueillir, cette pièce a été déjà depuis longtemps publiée. Elle est restée cependant inconnue; car elle n'est pas en librairie ni à Rome ni dans la plupart des grandes villes où je l'ai fait chercher. On a cependant promis de m'en procurer un exemplaire.

En attendant, je n'ai pas manqué d'en saisir le Ministre des Affaires Etrangères qui m'a promis de faire son possible pour empêcher la représentation de la pièce, si toutefois elle était ~~conçue~~ conçue sous une forme blessante et injurieuse soit à l'égard de notre sainte religion soit à celui du Souverain d'auguste et glorieuse mémoire au nom duquel le libretto se trouve intitulé.

Je prie Votre Excellence ..... (21)

Mahmoud Nedim

8 No lu belgenin bulunduğu sahifelerde (M 1) Olarak bırakılmış yere girecek yazı :

"Le CORRESPONDANT publie dans son dernier numéro le drame de M. Henri de Bornier, MAHOMET, dont la censure a interdit la représentation sur la scène de la Comédie Française par égard pour le Grand-Turc.

"Le drame comprend cinq actes en vers dont un prologue. Au prologue nous sommes à la Mecque, dans la maison de Khadija Hadidja, la riche marchande, qui sera l'une des plus ardentes prosélytes du prophète."

Aynı 8 no. lu belge de yukarıki yazının gireceği yerden sonra bırakılmış olan boşluktaki (M 2) yerine girecek

"Mahomet, alors, écarte d'une main défaillante les drapeaux qui recouvrent son tombeau. Il regarde vaguement vers le ciel et laisse échapper, avant de mourir, ce cri suprême: Jésus-Christ !

"L'oeuvre finit sur ce mot, qui en résume, comme nous l'avons dit, la donnée fondamentale."

16 sayılı belgedeki boşluğa konacak İngilizce yazı. SUN gazetesi haberinin türkçe verilmiş metninin evveline veya sonrasında

"In Connection with the announcement that Mr. Willard intends shortly to produce Mr. W. S. Caine's drama of "Mahomet" it will be interesting to see whether any protest comes from the Turkish Embassy. When last year Henri de Bornier, the eminent French dramatist and academician, was about to mount at the Comédie Française a drama having for hero the great Mussulman prophet, so vigorous were the expostulations from the Turkish Ambassador at the threatened offence to the faith of a friendly Power, that the piece was peremptorily, withdrawn, and nothing more has been heard of it. Good taste certainly would seem to dictate a similar course of action to Mr. Willard."

Birinci belgenin takdiminden evvel, belgelerin Fransızcalarının da verileceği bildirilen cümleden sonraya ek olarak:

Takdim edeceğim belgeler, Hariciye Vekâleti (Dışişleri Bakanlığı) arşivinde, "TS - Tİ" Şifresiz 68 No.lu dosyadadır. Dosya, 12 Numaralı fihrist defterinin 61. sahifesinde şu kayıpla yazılıdır:

"Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm Efendimiz Hazretlerinin Nam-ı Kudsiyetlerine dair tertib olunan oyuna dair."

Belge dışı dip notları (metin yazılarına aid)

(Yerleri yıldızla işaretlenmiş dip notları) buldukları belgelerin numaraları kenara konmuştur, (iki üç tanesi hariç) buldukları yerler müsveddede x işareti ile belirtilmiştir.

- 2 **B** BORNIER, ² Vicomte Henri de (18~~4~~5 - 1901). Manzum tarihi konulu piyesleri ile tanınmış Fransız yazarı. En önemli eseri "La fille de Roland (Roland'ın kızı) dır. 1893 de Fransız Akademisine seçilmiştir. Hariciye belgelerinde kendisinden "Marki" diye söz ediliyorsa da payesi "Vikontluk" dır.
- 2 **H** "Hariciye Nezareti" nin kurulması ile beraber Avrupa Devletleri nezdinde daimi elçiliklerin de tesisine geçilmiştir. Eyi yabancı dil bilen Türk ~~www~~ elçi, konsolos, memur bulmakta sıkıntı çekilmiş ve azınlıklar göreve alınmıştır. Bunlar da gereği gibi türkçe bilemediklerinden, ~~ve~~ o yıllarda (diplomasi dili de fransızca olduğundan, hariciyemizde ~~de~~ bu dili bütün muhaberatında esas almış, Balkan felâketinde, azınlıklardan bir çoğunun hıyanetlerinin belirmesi ile bunlar nezaretten uzaklaştırılmış, 1914 de de hariciyemizin dili türkçeye çevrilmiştir.
- 8 **"** Bu gazetede ki makaleye göre Alman İmparatoru Vilhelm de bu meseleye karışmış görünüyorsa da Hariciye Arşivinde, bu dosyada, teyid edecek bir belge yoktur.
- 9 **"** SPULLER, Jacques Eugène (1835 - 1896). Fransız siyaset adamı, 1887 ve 1893 de Maarif , 1889 - 1890 da Hariciye Vekilliği etmiştir. *(iki defa)*
- 9 **"** RIBOT, Alexandre Félix Joseph (1842 - 1922), Fransız siyaset adamıdır. 1890 da Spuller'in yerine Hariciye ~~www~~ Vekilli, 1892 de Başvekil olmuştur. Çarlık Rusya - Fransa ittifakını, Hariciye Vekilliğinde, sağlayan kimsedir. Hz. Muhammed piyesinin yasaklanması teşebbüsüne, selefi Spuller zamanında başlanmış, bu zatın vekâletinde netice alınmıştır.
- 9 **"** ^{NA} SAGARELLE, Molière'in piyeslerinde yarattığı, saflığı ile her şeye hemen inanıvermesi ile, gülünç mevkilere düşen bir tip dir. Bu tipi ilk defa "Sganarelle veya vesveseli boynuzlu ~~w~~ koca" isimli piyesi ile ortaya atmıştır (1660). Makalede de bu telmih yapılmaktadır. Daha sonra, Molière, bu gülünç tipini "Kocalar mektebi" (1661) , "Don Juan" (1665) , "Sevda Hekimi" (1665) , "Zoraki tabib" (1666) ~~ve~~ isimli eserlerinde de kullanmıştır.

Belge dışı, metin yazılarına aid

- 9 " 17. yüz yıl ortalarına kadar İmparatorluğumuzu ifade etmek için batının "Muhteşem Türk" karşılığı kullandığı bu "Le Grand Turc" sözü, 19. yüz yılda yerini "Hasta Adam" a bırakmıştı. Gazete burada "Muhteşem Türk" deyişini istihfaf ~~wwwkullananmaktadır~~ maksadile kullanmaktadır.
- 14 " IRVING, John Henry Brodribb (1838 - 1905). İngilterede devrinin en tanınmış aktörlerinden ve 1890 yıllarında İngiltere'de ~~wwwkullananmaktadır~~ " Lyceum Kralliyet Tiyatrosu" nun hem Müdürü hem de baş aktörüdür.
- 14 " Bu tiyatro İngiltere Devlet Tiyatrosu mesabesinde, ismi de "Lyceum Kralliyet Tiyatrosu" dir.
- 14 " "Lord CHAMBELLAN," Saray Nazırlığı ve Baş Mabeyincilik denebilecek makamı işgal eden kimseye verilen ~~wwwkullananmaktadır~~ paye ve isimdir. Sarayla ve Kralla ilgili bütün hususat onun ~~wwwkullananmaktadır~~ görevi içindedir. Ayrıca, o yıllarda, İngiltere'de sahneye konacak tiyatro eserlerinin bu makamdan izin ~~wwwkullananmaktadır~~ almadan oynatılması yasaktı.
- 21 " Belgenin Fransızca metninde görüleceği gibi "Hristiyan Peygamberler" denilmiştir, ki her halde bu raporu yazanın hatası olmalıdır, zira Lord Rosebery'nin, böyle bir söz kullanmış olabilmesine ihtimal ~~wwwkullananmaktadır~~ vermek güçtür.

Fransızca ve Türkçe belgelerin sonuna konmuş olan rakkamların dip notları :

- 1 - Dosyada eski yazılı bu belgenin kayıd ve işlem numarası yoktur.
- 2 - No. Gl. 90.357 , No.Sl. 116 , Kayıd tar.~~ını~~ 20 Vlll 88, No. 24.292
- 3 - No Gl. --, No. Sl. 148 , Kayıd tar. 30 Vlll 88 , No.24.294
- 4 - No.Gl. --, No.Sl. 152 , Kayıd.tar. 4 lX 88 , No. 24.294
Eki olan Montebello nun mektubunun ayrıca kayıd No. su yoktur.
- 5 - Montebello'nun mektubu 6 No. da verdiğimiz belgeye eklidir ayrıca bir kayıd numarası taşımamaktadır.
- 6 - No.Gl --, No.Sl. 64 . Kayıd Tar. 25 lV 90 , No.26.746
- 7 - No.Gl. 96.578 , No. Sl. 50 . Kayıd tar. 25 lV 90 , No.26.746
- 8 - No.Gl. 16.816 , No.Sl. 94 . Kayıd tar. 24 lV 90 , No.26.884
Bu belgeye ekli bulunan gazete makalesinin tercümesi ile Moniteur de Rome yazısının aslına ayrıca numara verilmemiştir.
- 9 - No.Gl. 12.369 , No.Sl. 143 . Kayıd Tar. 25 V1 90 , No.26.676
Bu belgeye bağlı olan Abdül - Latif Efendi nin matbu mektubunun ayrı kayıd no. su yoktur.
- 10 - No.Gl. 97.656 , No.Sl. 98 . Kayıd tar.12 Vlll 90 , No. 26.652
- 11 - No.Gl. -- , No.Sl. 176 . Kayıd tar. ? , No. ?.
- 12 - No.Gl. 97.729 , No.Sl. 100 . Kayıd tar. 12 Vlll 90 , No.26.652
- 13 - No.Gl. -- , No.Sl. 180 . Kayıd Tar. 12 Vlll 90 , ~~No.26.652~~
- 14 - No.Gl. 13.936 , No.Sl. 179 . Kayıd tar. 12 Vlll 90 , No.26.678
- 15 - No.Gl. 13.943 , No.Sl. 181 . Kayıd tar. 12.Vlll 90 , No.26.678
Bu belgeye ilişik olan Lord Salisbury nin mektubunun tercüme- sine ayrı bir kayıd numarası verilmemiştir. Mektubun aslı ~~Lord~~ Londra Sefareti arşivinde muhafaza edilmiştir. Sefaretin bu v

Fransızca ve Türkçe belgelerin sonuna konmuş dip notları numaralarına
qid dip notları devamı :

15 No. lu dip notu devamı :

devrelere aid arşivinin tamamı, bundan 30 yıl kadar evvel,
merhum Suad Hayri ÜRGÜPLÜ nün Londra Büyük Elçiliği sırasında
özel yaptırılan sandıklara konularak İstanbul Dışişleri Arşiv
deposuna nakledilmiş, ancak bugün bunlara el sürülmemiştir.

161~~6~~ No.Gl. 17.730 , No.Sl.472 , Kayıd tar. 29.XC.9393 , No.677

17.- No.Gl. 17.742 , No. Sl. 480 , Kayıd tar. 4.Xl 93 , No.678

18 - No.Gl. 17.776 , No.Sl. 500 , Kayıd tar. 14 Xl 93 , No. 679
Lord Rosebery nin mektubunun tercümesi bu belgeye eklidir ayrı
bir numara verilmemiştir. Bu mektubun da aslı arşiv deposundaki
sandıklarda olmalıdır.

199- No.Gl. 39.693 , No.Sl. 233 , Kayıd tar. 16 111 900 , No. 355
Şifre kalemi 21 ekim 1900.

20 - No.Gl. -- , No.Sl. 406 , Kayıd tar. 16 111 900 , No. 355
Şifre kalemi 26 ekim 1900.

21 - No.Gl. 19.190 , No.Sl. 326 , Kayıd tar. 3 X 93 , No.499

سلفانہ 2 . عبد الحمید باغی مملکت مدہ

کوک دین کرک ملک مدینہ رنجیدہ ایدہ علیہ
یا بندہ فارسی صدہ درہ ملک داوران و کرک
تیک بی بند کورت درہ . ~~اور~~ مد افسانہ
اصار ایدر و مثبت نی آ الجوی قدر و ایسہ
او ہن اصلا برامی ز درہ .

خارجہ و کالیہ ارشد لجنہ - سلفانہ عبد الحمید

دین و ملک فنون کہ کسی قدر سوزینہ
دیکھ تگدہ کی قدرت اثبات ایدہ لافقہ درگ اوجہ
یکلر وارد . بوند نہ برفاج اور سنہ نتیجہ ایدہ حکم

یو بلگر خارجہ و کالیہ ارشد سنہ 68 ذوق

دریکلہ درہ . دوسہ باشکف TS-TI درہ .

بلگر لک ~~1914~~ لیب و انہ درہ . ~~نظیر~~ ذرا 1914 .

قدر تذکرہ ، دیپلومات سان اولادہ انانہ بہ قولیہ .

بلگر لک حقہ حقہ سینہ ہم شکت ہن ہم تذکرہ کن نتیجہ

ایتہ حکم تبلیغہ قیدہ ایتہ حکم ایسہ یوران س درہ و فنون سنہ افادہ
عرصہ ایدہ حکم . و انہ بیدرانہ باشکف تبلیغہ درہ تقویات لکرو ہنار .

19. كل صدك كانه فانه راحيه و قدره

طرفة منظم تاريخي در افكند الیه سدهت يا عيه

بر بازار وارور: de BONNIER . بودگی 1888 ن

صحو اسجد فانه و برینه با سدهت بو زات
4 پر بولس 1800 و هامله منظم

تقوید تعلیم بر قاتد لیه در . نه سده اسلام و

و تدره بدیو کله کله بخر بر عوود دستورده

اشه عیلامه احویه فکه ساریلامه بدتونه بو عیار

بازارک قدلا مده بود لکه بو لجه اوله هفت

صحو مدع ایددیکی داورانگنه صدکه نه

~~صافیه~~

زانه او حیره نه 2. عهدیه دیلان دوره

یک مقدمه، عهد، پشفتنک فغانه Sadi Carnot

اشه فکه اینه ده

صفحه 2. عمید المجد ^{دوره} ایوبیته سفارتکار کورده و اولی ادا فکده کی مملکت
ایچا طور تقی و اسلامیه ایلکله هر بریا بین تنبیه اتیکده و کون
کونه استانبول، داخله نظارت باغله بولانه وهدیات
مدیرکله بله بر مکه در.

ییل 1888. یونیه 7 اکتوبر تارخنده، بلجیقا
نه انده پانده قیه کلاه اسلامیه علمیه بریه
بارده محمد قونا قینده قیبه و خیر لمانه استانبول
بلدیته. یو بلکله نه قورق یوقور.
داخله نظارت یو خیر عین کون خارج نظارت بلدیته
په سه یاسلامیه تارخیه استانبول. تاریخ 7 اکتوبر 1888
کله 25 قون 1304 یوقور در.

خارجیه نظارت بیبول سعید پاشا در. عین کون

پرسه بیبول ایلیک سعید پاشا در قورق قون

ویرته: De Bonnier نه "محمد" احمد اسلامیه

علمیه پرسه یو بلکله قورق قون قون قون قون قون

آ لکون. یونیه یاسلامیه تارخیه. (تد یو 116

تاریخ 7.8.88

پارسه سوره 2 گنده صدکه بد لا دینوه جواب 2 گنده

زات خارجه ناطره ایله کوروش کتبه ، ناطره به سکه

یا سقلائے بیله کتبه صافا دینوه ، کتبه آخیره صدقه تقیبه

ابتدائیه بلدیور (تاریخ 148 . تاریخ 9.8.888)

بر هفت صدکه اسدیات بیکه بر تلفات فیکه ،

زات خارجه ناطره سینه ، سکه استه معارف ناطره سینه سینه

محرر de Bonnier ایله کوروش کتبه ، بازاره پسته

کر فک تقدیلات یا یا هفت و پسته بوییل اوسایه هفت

سولیه کتبه بلدیور (تاریخ 152 . تاریخ 15.8.888)

اسلامیه قارست بیلکه کتبه ، ادب بر قلیفه

صدقاره آخیره مورسه ^{و یا کتبه} استیه مارک de Bonnier

بو و مدینه رسمیا ، سوره صدقانه پسته

هم بر تقدیلات یا یا سوره 19 آیه سوره

بر پالنه ایله پرووار بر کسه و پسته

قدوسه فایضه بیلکه پرووی سوره اعلامه اولمورد

بویار ^{اسلطان} محمد الحمید استا بیلکه کتبه زات

بیلکه پارسه بویول ایلیه و عسدره دام ایدرکه اولمورد

یونیورسٹی ایلیٹ مونت MONTABELLO بی

صیفی رہنے، مطلقاً یہ سہ مطلقاً مزایا طبعی طور پر

تاریخ 22.3.1890 تاریخچہ ذات فکرت، ان

قائمیہ سندہ الدینہ بر وارل یہ سہ ادنیات

یاس تہ کور، یو یاسہ سہ بہ فودہ ذاتیہ

دکل، بدقوہ ذات بیارولہ، صمد یہ سند

ادنیات ایچوہ ذرا، حیرہ عینہ کچھ ذات ہمدیاقان سعید ہاشم جلالہ

یہ مقصد دوسرے ذات فکرت فیضیہ

ال یاز سین الی اولانہ 22.3.1890 تاریخچہ مکہ

و 23.3.1890 تاریخچہ اسد بات نہ کانتان الی

تاریخ (تاریخ 64)

ایٹالیہ

دورہ ذات فکرت قدر المانہ، اسوہ

انگلانہ فکرت سہ اولانہ چیمہ ل آید رولہ سنڈیہ

اقتدار سدرہ، یونکہ عیون سادہ اولانہ کلمہ طبع قدر لہ و حیدر

ذات فکرت سہ یو وارہ، تعلیم کور لہ وارہ

مارک دو BONNIER یا حیدرہ بیقا، سہ

یہ سہ ادنیات حیدرہ لہ لہ ورت de Bonnier

انگلانہ، کچھ، دورہ انگلہ والینہ بیاتروس اولانہ

LYCEUM بیارولہ وینہ اد بیلہ انگلہ

حجت بنده از طائفه سادات اقتدر IRWING ایله
اقتدر حجت بنده از طائفه سادات حقیقی ، خارجیه ناظران
سعدیه یاش ، لوندون ، فزیکریک تقوینیه یاش
تول فیکریک یاش یاش فیکریک من اقتدر
(تول بند 98 ، تاریخ 11.7.1890)

اقتدر حجت بنده قاپلیه و یقیندیا واردر
خارجیه ناظران لورد ساین یورک در . اقتدر
او یلدرن بر اثرک حجت بنده آخچه اقال ناظران
دینه بیله حجت بنده مقابله مده سید اولای بیله در .
توقینیه یاش ، ساین یورک ، اقتدر حجت بنده
یاش ساین یورک بیله یاترون دکل بدونه انگیز یاترون
لورد یاش فیکریک

(توقینیه سید خارجیه تک فیکریک 98 ، لوندون
فیکریک 176 ، 179 تول حجت بنده در .)

لورد ساین یورک

دوسه لورد فیکریک ساین یورک قویله وار . اصل
توقینیه ایله انگیز او اقتدر در .

• مارک دو Bonnier بوا لکچر عقلمتیه ده ب

تورلو ~~سینا کورنیه~~ ^{حلقه ایله} و فصاحت قوللا مؤلفه کتور

اکادیمی 3 ییل لکچر ^{ده} بوا لکچر مارک دو Bonnier

ؤات آقا دونه ~~سینا کورنیه~~ لورد ساین بورت خارجه ده

آیرلمه، رینه لورد روژه بورت لکچر، ^{عنه زحمانه}

انقلادون انگلیز بیه بالدینیه یاشن فیکه William

CAINE دیه ب ~~زات~~ ^{تورلو} بو، فلدستک یاصینه

یه سده مافدن خارتت مبادا ائیلده

مارک دو Bonnier بو زانت رستک ایله او

هیده و لوندون نرتت یاجیه افتقار ادوارد

Willard ایله افلا ^{سینه} بیه سنه هه لیتت استور

هنر 20 اکیم 1890 تاریخه SUN ختکله

هیتو (توپورت دوسیه بورد) سینا کورنیه یاش

در حال خارجه ناطق لورد Rosebery

راعتیه ائیه و خارجه ناطق 1893. 12. 4.

تاریخه یازیه ایله بو بیه انقلادون او سینه فاک

هقده دها اول ویریلانه یاش فکله دوام ایله سینا کورنیه

(فکله ب هتت دوسیه بورد) اصل لکچر

آراده 7 بیلی کچمده . خارجه نفا تنده تومینه
پات دارد . پارسه نابه پاره نابه پاره
یکله برته له پارسه «صعود هیات» احمد بر
یه سه پرو داره پارسه بذ آلله پاره ، پارسه
پارسه نابه استوفده .

(تول نو 233 - تاریخ 21.10.1900)

ف نابه له پارسه . تله آلله هید اول نابه
یکله کینه و پارسه احمد دکتور پارسه ایمده الاسیته
تلیح ما کینه به اول پارسه پارسه پارسه .

(تول نو 406 - تاریخ 26.10.1900)

Rossine نواز رواق
پارسه نابه ،

8 بیلی صدکه - یوپه س اک احمد اینا لیان
اوینا نابه استوفده ، تومینه پات روما فیه عل نذار یک
نقلیات یولایه روما فیه س استوفده ، پارسه پارسه
اوینا نابه پارسه فیه س .

(استانبول نو 16 ، روماده 49 نول نابه .)

(تاریخده 13.2.1908 و 23.2.1908 در)

یوپه س ماهی هفته روبه پ صلوات یوقده .
یونجه س سلفانه محمد فیه س احمد پارسه نابه .

اولاده صدقه که یو بد پیکر ادینا ماستدر

یوتنه دنیا طماندینه حیا شنه مانی اوله

براسم دیوبند دولتی، عثمانی ایلی طر لفتی، پارچالاندی

اورتاده قالیقنه صدقه، قدره کله یکه اسلام

دولته اراسنده، انایا سارنده دینه دولت

استدین بربرینه ایرانه اولاند یوقدر، یونک

ایچده، اسلامیته واسلام ایتمیکه قارته یونک لیلده

تکجه، هت ز بیفده سولیه دورکونه، آهقیه

یا بیلا، مقارنده قارته بیلا، اله اولنده بر کسیت

کوتره، موافده یولناه یوقدر! هم ده بو طمان

دولتده الله، عبداالحیدر، او دورله صاحب اولدری

تدول کی، کورنله اله قدرته سلاطه یولنده یوقد!

سولیه استغنی سوزدر: قارغانه ترییه، بلاتان

یو قارسته برته «اسلام دولت» اولدیکه سولیه دولت

آله دینه کوردم دریم!

سلاطه لانیفت

سولیه سولیه
آله نیلایه یانه

7.8.88 ② خارجي ناطقہ سیدیاں دہ پارک سرفہ اسدیاں ساجی آ

قدومہ فاسمات De Bonnier سے محمد علی سے حاکم مقدمہ اولہ بینہ
ختمہ لیا گیا۔ اصلاحیہ علیہا اسدیاں دہ پارک سرفہ ساجی آ

مکمل 90,357 - $\frac{Tel}{116}$ نافذ 77. (میتہ 20.8.88 24.292)

③

7.8.88 بلجیٹا اسدیاں دہ ختمہ اسلام علیہا سرفہ ساجی آ

اسدیاں دہ پارک، علیہا محمد علیہا نکات الیامہ ساجی آ

نکات، خارجیہ نکاتہ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ

25 جون 1304 (7.8.88)

④

9.8.88 پارس سرفہ خارجیہ ناطقہ 116 نذر علیہا جواب تلفاتنگ اورینہ

خارجیہ ناطقہ ایڈ کورٹ اورینہ، مکملتہ معارف ناطقہ ایڈ

یہ مقصودہ کردہ علیہا سرفہ ساجی آ سے مع اولہ سرفہ ساجی آ مکملتہ کردہ سرفہ ساجی آ

نکاتہ سرفہ ساجی آ : پارس 9.8.888 (Tel 148) (میتہ 30.8.88 - 24.292)

⑤

پارس سرفہ اسدیاں دہ خارجیہ ناطقہ (Tel 148) 5 ان Tel

4.9.88

15.8.88

خارجیہ ناطقہ، مکملتہ معارف ناطقہ محمد Bonnier ایڈ کورٹ سرفہ ساجی آ

یہ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ

نکاتہ سرفہ ساجی آ : پارس 15.8.88 - (Tel 152) (میتہ 24.292 4.9.88)

⑥

22.3.90 ذات سرفہ خارجیہ ناطقہ سیدیاں دہ سرفہ ساجی آ حکومت ناطقہ

سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ

یوتدہ فاسمات سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ

سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ سرفہ ساجی آ Montabello

6

پاریس تقریباً اسعدیات دہہ خارجہ ناطقہ سعیدیات سعیدہ . تلفات 23.3.90

Tel 164

دوہہ اقام سایہ دریلا بہ بر دکھتہ . ہیدر پاشا (Sadi Carnot) 1920
ملکومتہ او صبار . محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ

عہدہ لہندہ ہاٹلائے تار ویدلہ کا پلہ پورہ . (قید 26.746-25.4.1890)

15.4.1890 اتر بر ~~پورہ~~ دست پرہ در . نکلہ در . 1800 ہاٹلائے . ہوجان پتہ

Capitan Fracassa ختہ ک ات و پاتہ پتہ ہاٹہ ہاٹہ اہلہ

میریدہ وارت فلاک پائیلہ . اریہ *Monteur de Roue*
ختہ ک و خاتہ ہاٹلائے اترک ہاٹلائے ختہ ک ات و پاتہ پتہ
ہاٹلائے ختہ ک ات و پاتہ پتہ ہاٹلائے ختہ ک ات و پاتہ پتہ

7

ہوجان سعیدہ صیا - خارجہ ناطقہ سعیدیات سعیدہ . ہوجان سعیدہ کا پتہ 18.4.1890
16.812 - 94 - (قید 26.884-24.4.90) بد لہیر .

8

27.5.1890 خارجہ ناطقہ سعیدیات سعیدہ پاریس سعیدیات سعیدہ

تلفات فلاک دریلائے ختہ ک ات و پاتہ پتہ ہاٹہ ہاٹہ اہلہ

پلہ پورہ پتہ . اہلہ ختہ ک ات و پاتہ پتہ ہاٹہ ہاٹہ اہلہ
نکلہ در . محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ . (قید 26.746-25.4.90) 96.578 - 50

10

21.10.1900 خارجہ ناطقہ سعیدیات سعیدہ پاریس سعیدیات سعیدہ

محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ . ہوجان سعیدہ کا پتہ
نکلہ در . محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ . (قید 26.746-25.4.90) 39.693 / 233
355

11

21.10.1900 کا پتہ پتہ خارجہ ناطقہ سعیدیات سعیدہ پاریس سعیدیات سعیدہ

محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ . ہوجان سعیدہ کا پتہ
نکلہ در . محمدی تازہ سینہ بدتہ خانے پتار اولدہ . (قید 26.746-25.4.90) 406

(5) (نومبر) 1778

لندن سے - لندن سے
 واقع الیگندریہ کے لئے لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔

لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔

لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔
 لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔ لکھی گئی تھی۔

(5)

لودره لیون - ستم باشده هاریه ناکره حیدر باشه 17.7.1890

14 اوهاره شیدهل 176 ص بیه تکلمه ده، فایده "خود"

احسنه طایبانه بر دایله لودره ه حینه - قونولمسه

اهقان اندرینه بیوشه اولانجه تا صیبا "خاریه" ناکره

خاریه ایسه که حیدر ستم - خاریه ناکره لودر

س لودر بیوشه لودره بیوشه لودره لودره لودره

کله بیلد کوروشده ایسه وایلی شفا هاب ناکره ای

کله سینه ایله ستم - یا بیوشه ایسه لودره Lyceum

بیوشه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه IRVING

یه س حیدر وینت وینت وینت وینت وینت وینت وینت

دو قونولمسه اولانجه و بیوشه خاریه ناکره بیوشه

سندم

وایلی دقه ایسه لودر لودر لودر لودر لودر

دایله بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه

حیدر لودر ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه

باشه کله سینه بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه

کجه بیوشه کله سینه دایله بیوشه بیوشه

کله سینه بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه بیوشه

بیوشه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه

بیوشه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه ایسه

(3)

17.7.1890 خارجه ناکره سعید پاشا دنه لوئاره هیئت رسیم یاشا

176 صاییه تلفاتنگه آکنده. سوز قونوسه یروشور. کلکه دمام ایدیور. بو هقه صدور

معالیمکدن و لوورسایین بورد ندره وک یولکنک ره جا ایندیگیم جا سدرکن

بخت بعلیورم. بو هقه صدور صدور دوی منیقه و سعتک داواننگه توصیه ایدم.

(100 لاله آ) گنله 97.729 - اتمه اول 100 (مید 26.952) 19.8.1890

(4)

18.7.1890 لوئاره هیئت رسیم یاشاده خارجه ناکره سعید پاشا

100 صاییه تلفاتنگه آکنده. (محمد هاجا اول یه س هقنده یا بدیغنی طلب

طیبت اولارنه فارسینا کوردن یه سکه اوینا ندره سکه یاک ندره هفت صه ایدیور.

اقتویت بدستلا کتور.

(5)

19.7.1890 لوئاره هیئت رسیم یاشاده خارجه ناکره سعید پاشا

لوئاره هیئت رسیم یاشاده خارجه ناکره سعید پاشا
محمد اسد یه س هقنده لوورسایین بوردن و واق واقیله هقند

کاتب دایره سید وریسه اولدولم هیلور، 17 گنله نامرنده 436/129 17

صاییه لایورنده اقلایتم. لوورسایین بوردن و یولکنک سقاه

نابینات تلیمه ایدیج یولدیغندن، 10 Mr. Barington و هجه

یازلمه بر جواب ویرکن اندو ایندیگی یلدر ستم. بو واقیله اولارنه

لوورسایین بوردن ویردیله یازلمه جوابک سچون ایلیتیم

اولارنه تلیم ایدیورم. بو هقنده لوورسایین بوردن ویردیله اولدولم

هقند صلیت فلاکن احتیاج ایتمکده. بو هقنده ایلمده یولکنک سقاه

اورتایر هینا صیم اولورک، انیکن تا بینه سچون ویردیله اولارنه ویردی

وطلاقیقه فاعده اولارید. 13943 گنله 181 اول اول (مید 26678) 12.8.980

Vicomte Henri de Balmès 1825-1901

ذات شای و درام و تاراج . Lunel 1825

1901 ن پارسه ادکت (در ولایت قزاق) (fille de Roland) (1875)

اتریش و تاراج . 1893 ن آقا و سید محمد

9

لوند و سید رستم بلو ده خارجه تا کله سید پاشا ؟
4.11.1893
22 اکتبر تا 17.742/480 صید و لوند و لوند لوند محمد

محمد پاشا سید خارجه نظامت یا بدین منحصرا اینده هم واقعه
لورد Rosbery ده ادرغ مواجی و چون لقا نقدیم ایدیم
پوتنه که ده که ایدیم . خارجه نه لورد بی لاس
پوتنه و بدین اراته به که یو یو بی سید اسیان
دانا بی سید اسیان اولدو . آینه بدین اسیان ایدیم
لازم کله م سید اسیان طایه اسیان و اسیان که ایدیم
سید اسیان کله بی سید

9

خارجه تا کله Rosbery ده رستم پاشا ؟
4.11.1893

محمد پاشا سید
کجه ایدیم 22 ده یا بدین زیارت ادرغ وقت تا سید ایدیم
لورد بی لاس دارو سید تا کله محمد احمد پاشا
پوتنه و بدین اراته به که یو یو بی سید اسیان
صلوات اسیان . ادرغ لوند دارو سید اسیان
پوتنه ایدیم . ادرغ اسیان و سید اسیان
لوند اسیان و سید اسیان و سید اسیان
لورد بی لاس و سید اسیان 1893
سید اسیان و سید اسیان و سید اسیان

فکر ایدی
17776/500
679-11.11.93

دره در و لورد سارزیدون فارغ تا قندهار
در حال بدراج به مدافعت و پست به پسته انچه نواته اند

اوسیا تک کوسا تا قندهار

~~پایه قندهار و پسته~~

این پیل صدک لورد سارزیدون پسته پسته قندهار

لورد Rosebery ~~کلی~~ کوی کوی صفت ضابطه پسته و
به سه هزاره فارغ دو ~~Bannier~~ پسته پسته پسته پسته پسته

اکلا تا ره به سار پسته صفت کوی پسته پسته پسته پسته
فارغ مدافعت قندهار ~~Bannier~~ پسته پسته پسته پسته

~~پایه قندهار~~

پایه قندهار 1900 پسته پسته پسته پسته پسته

اصلاً پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته
اصلاً پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته
اصلاً پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته

1893 ن رومان محمد II محمد احمد پسته پسته پسته پسته

قندهار پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته
محمد پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته
اوسیا پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته

بوقونوله محمد و پسته پسته پسته پسته پسته پسته
پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته
پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته پسته

~~صفا ابدیله جلیله بر اصل ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله~~

~~صفا صفا ایللی بر اصل ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله~~

~~صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله~~

(X) بر اصل 49 ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله
صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

independance

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

صفا ایللی و طبعیه صفا و بیله و بیله

اصدیه در مسجد کوفه بغداد ۱۸۸۸

۱۱۶ صید کوفه اشد

ترانه که کلام حضرت بوعلی سینا در کوفه با کلام فارسی و کلامی است
قدومه

صاف با کلام اول که در کوفه و عید و عید است
صاف اولی که در کوفه و عید و عید است

تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

3

اصدیه در مسجد کوفه بغداد ۱۸۸۸
فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

اصدیه در مسجد کوفه بغداد ۱۸۸۸

۱۴۸ صید کوفه اشد
فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

دیکتاتور یا هم و عید و عید است
بدر و عید (۵)

4

۱۸۹۰
قدومه از کوفه به بغداد
فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

ترانه که کلام حضرت بوعلی سینا در کوفه با کلام فارسی و کلامی است
فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

۲۲ مارس ۱۸۹۰
اصدیه در مسجد کوفه بغداد

کلامی و کلامی
قدومه از کوفه به بغداد
فارسی تا کلام اولی که در کوفه و عید و عید است

مکتوبه فاتحه بوقت شکره و شکره

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم
~~بسم الله الرحمن الرحيم~~

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

~~والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله~~

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله

E. (والتوفيق)

Montalulla

(5)

اقامة عیدک

مات
صبر

بر طهه بدست بر لکنه افلا سید صبره اگر بر طهه
بر اتره تلف و دینه ضنده موهید اولیه

احول طهه

فقائت دعوات اتره حکا مکره - یو لکه ، یو اسلاب

ان یو صلا سینه بیونده ناطی بیانا سینه کار سینه یو لکه
بده الله

مکره و درک سینه طهه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه موهه سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

اتر سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

سینه سینه سینه سینه سینه سینه
بده الله

اساره الوان ، سینه طهه و سینه

صدا علی ...

مقدمه یا ...

رومان ...

...

...

...

...

141

...

...

...

...

...

...

...

...

...

142

...

...

...

...

...

مدرسه و فیه کاتبه افتد. IRVING MA.
به سه جزوه است که و که سینه به سینه اول است
و چهارم است اول کتاب و به صلوات ذات الصلوات این است.

به فاسم کاتبه هدایت، لدر سار بورت. ~~فیه حدیث~~
کاتبه و سینه به سینه بود که بودیم به او سینه
سینه اول ~~فیه حدیث~~ نقد بر این است. ~~فیه حدیث~~ فیه حدیث
سینه ~~فیه حدیث~~ سینه به سینه. ~~فیه حدیث~~ سینه به سینه
ما سینه اول سینه به سینه که سینه و سینه به سینه
رسان اول سینه به سینه و سینه اول سینه به سینه
سینه اول سینه به سینه که سینه اول سینه به سینه
نقد بر این است و سینه به سینه که سینه به سینه
سینه به سینه سینه به سینه است که سینه به سینه
سینه به سینه سینه به سینه سینه به سینه

~~لدر سار بورت و فیه کاتبه ایران~~
~~ای سینه به سینه که سینه به سینه~~
و سینه اول سینه به سینه سینه به سینه

لدر سار بورت فیه کاتبه IRVING MA.
نقد بر این است ~~فیه حدیث~~ سینه به سینه
م ایران سینه به سینه که سینه به سینه
رکن بر سینه به سینه که سینه به سینه
و سینه به سینه سینه به سینه سینه به سینه
سینه به سینه سینه به سینه سینه به سینه
که سینه به سینه سینه به سینه سینه به سینه

~~les p. 12~~

148.12.91

المخبر

j'ai l'honneur de transmettre
à votre excellence

~~163 81 20~~

المخبر

j'ai l'honneur de transmettre à votre excellence = 16 المخبر

Mon cher ambassadeur :

المخبر

Mon cher Ministre

~~المخبر~~

à votre excellence = 15

المخبر

Monsieur le ministre

المخبر

9 [Sganarelle -
(in signature)]

سید محمد بن موسیٰ 471 نول 1 و بی بی یار و سید
22 اکتبر 1893 ویردیکه هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
باست تکلیف است با هجاب بیله قدری بیوند و سید
ریاست در خارجه تا کت سید است . لکده 27 اکتبر 1893

تاریخ و تاریخ
از کت سید است بی او 22 تاریخ هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
جلالیه و کت سید است بی او 22 تاریخ هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
بیله سید هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
أطرافه سید است بی او 22 تاریخ هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
کت سید است بی او 22 تاریخ هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
تاریخ و تاریخ هجاب خارجه آسیدیکه بد قدر
أکتبر 27 اکتبر 1893

دائری فصولی است بولند ~~...~~
فصلنامه که کل مضمون آن در اوایل کتب بدین و فقهه بولند
دائری فصولی است بولند فصولی است بولند فصولی است بولند

~~...~~
که خود بدین است
تخمینه است که فقهه

فصلنامه

~~...~~
دوره دوم
دوره دوم و اولی است

دوره دوم و اولی است
دوره دوم و اولی است

فصلنامه

فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است
فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است

فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است
فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است

فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است

فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است
فصلنامه است که جامع است
دوره دوم و اولی است

درینا تکمیل صفایا ایچوم کورک قار دیرلر اولور

صفت --- (18)

(18)

طیبه قاری دو یولیه دو کله فی دستکلام و کلام
یولیه دو کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه
کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه
کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه
کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه دو کلامه

~~یولیه 1900~~

اینا دم یولیه کی ز. 1900-1900
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور

تذکره

کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور
کلامه ایچوم کورک قار دیرلر اولور

او دور صافہ ادا ہے بزدل کی بد کہ ہے اسے
 109 بدنت سے بد لکھنے کا لہو! — ۱۹۱۱ء کی
 فوج: صلہ اور بیلبر لکھنے سے ~~وفا مند~~
 آرت سے ~~وفا مند~~ ~~آرت~~ ~~پر~~ ~~ہو~~ ~~بہا~~ ~~قائ~~
 اینہ ~~پر~~ ~~صو~~ ~~مظاہر~~ ~~(تبیہ)~~ ~~اول~~ ~~لکھ~~
 بدت سے ~~دوم~~ ~~قائ~~ ~~مظاہر~~ ~~لکھ~~ ~~قائ~~ ~~پول~~
 یہاں ~~یوں~~ ~~عس~~ ~~اور~~ ~~لکھ~~ ~~لکھ~~ ~~لکھ~~
 اصلی ہے! یہ کائنات سے پرستہ "اسلام دول"
 اولیٰ سے ~~ولیم~~ ~~دول~~ ~~لکھ~~ ~~لکھ~~ ~~لکھ~~
 کورہم . دوئی .

فهرست کتاب
176

او در کتاب تاریخ و تمدن ایران و هند و افغانستان و هندوستان

John Henry Brodrick (1838-1907) - IRVING

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

1893 - 1899

Alexandre Felix

Joseph RIBOT (1849-1922) - 1890 - 1893

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

فصلنامه و مجله و کتابخانه و موزه و مرکز اسناد

7 (21)

5 (9)

3 (8)

2 (9) Smiller

6 (14)

147.90
176

~~Le grand Tour~~ ...

11) ~~Le grand Tour~~ ...
 ...
 ...

6) 9) ~~Seignarelle~~ ...
 ...
 ...

~~Seignarelle~~ ...
 ...
 ...

~~Speller~~ ...

2) 2) ... 1836 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...

15
 15
 ...
 ...
 ...

تاریخ	تاریخ	تاریخ
13	10	5
14	11	6
14	12	6
15	13	9
18	15	12
17		
20		

تاریخ	تاریخ	تاریخ
5	5	3 = 1
6	6	3 = 2
6	7	4 = 3
9	8	4 = 4
12	9	

...
 ...
 ...